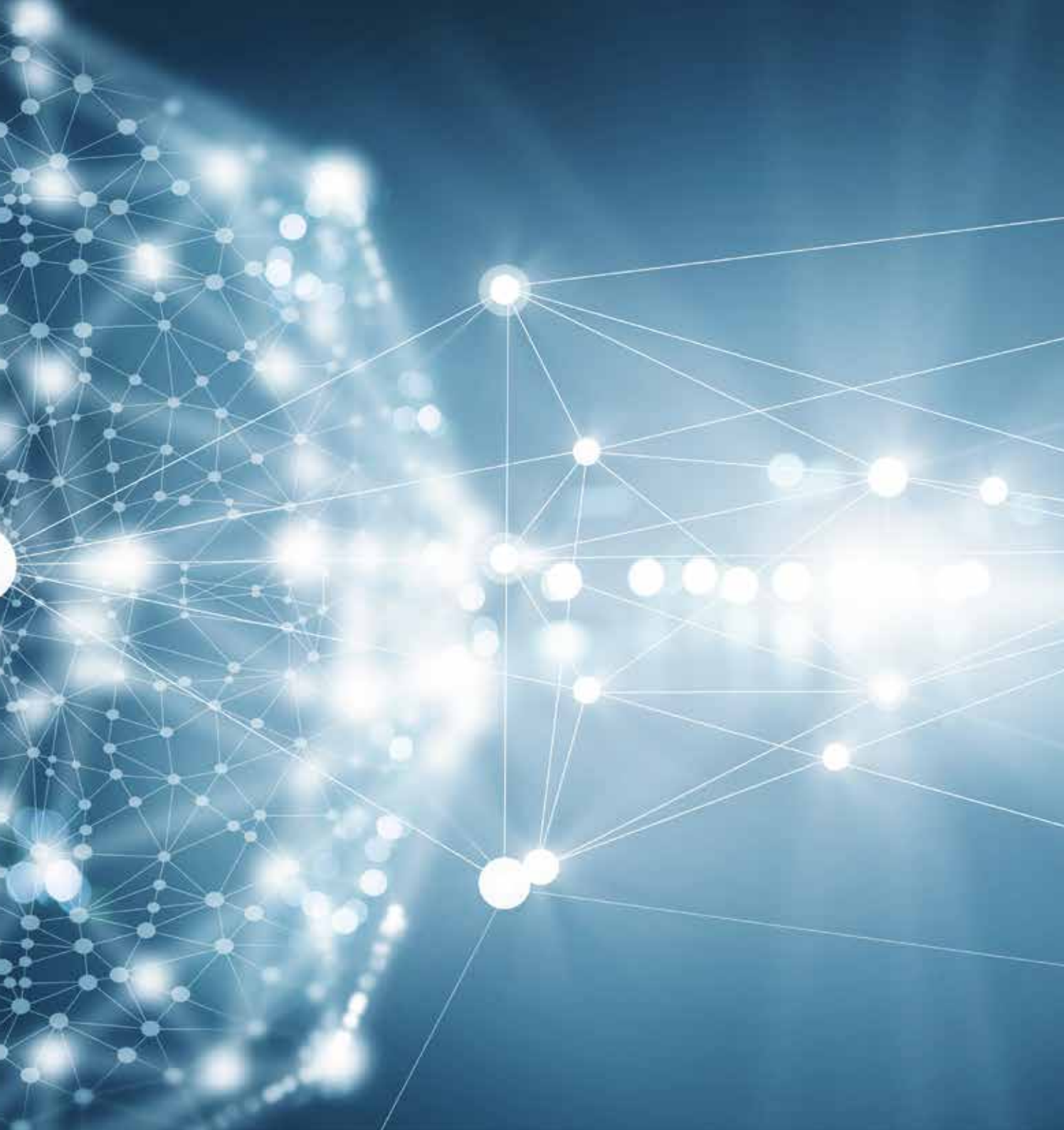

veiligheid van de staat
sûreté de l'état

VSSE

JAARRAPPORT 2019

JAARRAPPORT 2019

INHOUDSTAFEL

VOORWOORD VAN DE ADMINISTRATEUR-GENERAAL	P 4
FACTS AND FIGURES	P 6
SCHARNIERJAAR IN DE SAMENWERKING	P 8
> Interview Claude Van de Voorde	
FOCUS: DE EVOLUTIE VAN HET DREIGINGSBEELD IN BELGIË	P 10
> Een heterogene groep van FTF-vrouwen in de kampen	P 14
> Salafisme blijft een dreiging	P 16
> Turks islamisme	P 16
> Moslimbroeders: inzet van een verkiezingsjaar	P 17
> Joint Intelligence Center, Joint Decision Center en Fora CT	P 18
> Extreemrechts schakelt een versnelling hoger	P 20
> De VSSE zet in op bewustmakingscampagnes	P 22
> Blijvende focus op vrijgelaten terrorismege detainees	P 25
OPENBAARHEID VAN BESTUUR EN INLICHTINGENWERK EEN RELATIE OP GESPANNEN VOET?	P 26
HET BELGIAN INTELLIGENCE STUDIES CENTRE SLAAT DE VLEUGELS UIT	P 28
INTERNATIONALE SAMENWERKING ONONTBEERLIJKE SCHAKEL IN DE INLICHTINGENWERVING	P 30
DE PARTNERS BEOORDELEN ONS WERK	P 31

VOORWOORD

Eind 2018 publiceerde de Veiligheid van de Staat (VSSE) voor het eerst sinds lang opnieuw een jaarrapport. De VSSE knoopte daarmee aan met de traditie om terug te blikken op de dossiers en thema's gevolgd door de dienst. Met het nieuwe jaarrapport gaan we voort op de ingeslagen weg, met dat verschil dat we deze keer niet alleen naar het verleden van de VSSE kijken: we kijken ook vooruit.

De aanleiding is het **memorandum** dat de VSSE opstelde in de aanloop naar de verkiezingen van mei 2019. Het doel daarvan was de noden van de dienst bij de beleidsmakers in de verf zetten, opdat ze deze elementen zouden meenemen bij de onderhandelingen over een nieuw regeerakkoord of wanneer belangrijke beleidsbeslissingen worden genomen. Het memorandum paste ook in het streven van de VSSE naar meer openheid.

Een memorandum is niets revolutionair. Veel organisaties en administraties hebben het ons voorgedaan. Toch mogen we van een **mijlpaal** spreken en wel om twee redenen. Om te beginnen overhandigt de VSSE voor het eerst in de geschiedenis een duidelijk overzicht van haar behoeften aan de politiek. Ten tweede is het memorandum opgesteld, samen met de militaire collega's van de Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid (ADIV), en dat is een unicum. Het is het resultaat van de almaar hechtere samenwerking tussen beide inlichtingendiensten. Het Nationaal Strategisch Inlichtingenplan, dat eind 2018 werd voorgesteld aan de Nationale Veiligheidsraad, was een belangrijke eerste stap in deze samenwerking, het memorandum was een logisch vervolg daarop.

Beide geven aan dat mijn dienst samen met de ADIV, ook in de toekomst een gezamenlijk beleid wenst uit te stippelen. Ze illustreren dat we de aanbevelingen van de parlementaire onderzoekscommissie naar de aanslagen in Zaventem en Maalbeek ter harte hebben genomen door te zoeken naar synergieën voor een nauwere samenwerking en een vlottere informatiedoorstroming.

De ADIV en de VSSE hebben veel raakvlakken en een aantal gezamenlijke behoeften. Elke dienst heeft echter ook zijn **eigen specificiteit** en eigen wettelijke opdrachten, en bijgevolg ook eigen noden die kenmerkend zijn voor de werking van de respectieve dienst. Het memorandum is ook zo opgebouwd: het eerste deel omvat voorstellen van beide diensten samen, het tweede deel van elke dienst afzonderlijk.

DE ADIV EN DE VSSE

Een eerste belangrijk voorstel bundelt enkele **wetgevende initiatieven**: van de strafbaarstelling van spionage en inmenging tot de oprichting van een Commissie die de toegang regelt tot bestuursdocumenten van de inlichtingendiensten. Stuk voor stuk gaat het om initiatieven met als doel de werking van onze dienst te verbeteren.

Het is bekend dat terrorismedossiers steeds meer gejuridiseerd worden. In dat verband stellen we voor om naast het gerechtelijk ook de nodige ruimte te geven aan het inlichtingenonderzoek. Ten dele werd deze vraag al opgelost door de oprichting van een *Joint Intelligence Center* en een *Joint Decision Center* in Brussel. Het memorandum reikt echter ook pistes aan om de wisselwerking

Jaak Raes,
administrateur-
generaal van
de VSSE

tussen politie en gerecht enerzijds, en de inlichtingendiensten anderzijds nog te verfijnen.

Wat **veiligheidsscreenings** betreft, merken we een positieve evolutie in de samenleving. Mensen begrijpen steeds beter de nood om 'screenings' of verificaties uit te voeren, bijvoorbeeld bij het luchthavenpersoneel. Dat duidt op een groter veiligheidsbewustzijn. Maar de explosie aan screenings moet wel in goede banen worden geleid. Vandaar ons pleidooi voor een federaal platform voor veiligheidsscreenings dat alle aanvragen centraliseert volgens uniforme procedures. De Nationale Veiligheidsoverheid die nu reeds bestaat en die de blauwdruk vormt van een dergelijk platform, zou verder kunnen worden uitgebouwd.

We vinden het ook belangrijk dat er een grotere coherentie zou bestaan voor **gedeelde ICT**-ontwikkelingen en de beschikbaarheid van beveiligde communicatienetwerken. Beide zijn cruciaal voor een goed functionerende veiligheidsarchitectuur. Een afzonderlijk beheersorgaan om deze technische ontwikkelingen te coördineren, zou daarbij nuttig zijn, ook al kan dat een heel dure aangelegenheid worden.

Op het vlak van **opleidingen** zouden middelen moeten worden vrijgemaakt om een permanente 'inlichtingenstudie' op te zetten voor zowel de medewerkers van de ADIV als van de VSSE, en om een aangepaste infrastructuur daartoe te voorzien. Door op die manier de krachten te bundelen, zal de samenwerking tussen beide diensten verdiepen. Door de opleidingen eveneens open te stellen voor medewerkers van OCAD en de politie, kan gewerkt worden aan een echte nieuwe inlichtingencultuur.

Afgelopen legislatuur is de VSSE van start gegaan met het **structureel brieven** van de beleidsmakers. Zowel de beleidscel Justitie als die van Binnenlandse Zaken krijgt wekelijks een overzicht van de belangrijkste dossiers. Om dit engagement een structureel karakter te geven, stellen we voor om dit in het regeerakkoord in te schrijven en in de toekomst ook de Eerste Minister veiligheidsbriefings aan te bieden.

Al deze voorstellen tonen duidelijk aan dat beide inlichtingendiensten voor het eerste deel van het memorandum ook buiten de eigen inlichtingebubbel wensten te kijken. We zijn ons ervan bewust dat enkel samenwerking kan leiden tot maximale veiligheid. Onze suggesties zijn daarom niet enkel van belang voor de ADIV en de VSSE, maar voor de hele Belgische veiligheidsarchitectuur.

VOORSTELLEN VSSE

Als we de VSSE qua budget en medewerkers naast vergelijkbare Europese inlichtingendiensten plaatsen, blijkt snel dat we een van de kleinere diensten zijn. Landen als Nederland, Denemarken, Zweden en Kroatië hebben significant meer middelen ter beschikking. De benchmark die we hebben uitgevoerd, geeft duidelijk aan dat een inhaalbeweging noodzakelijk is. Daarom pleit de VSSE sinds een aantal jaar consequent voor een **verdrивoudiging van het budget** en een **verdubbeling van het personeelsaantal**.

In de eerste plaats is dat noodzakelijk om aan onze wettelijke verplichtingen tegemoet te komen. Door een gebrek aan middelen kunnen sommige dreigingen immers onvolgende worden opgevolgd - een conclusie die we reeds door de Nationale Veiligheidsraad hebben laten vaststellen. Onze taken zijn er namelijk niet eenvoudiger op geworden. Terrorisme en extremisme blijven een belangrijk deel van onze capaciteit opeisen. Ook de veiligheidscontext blijft complex: in Brussel, de tweede grootste diplomatieke hub ter wereld krijgen we vaak af te rekenen met spionage. Daarnaast zijn er ook cyberaanvallen, hybride dreigingen, inmenging in onze democratische processen via desinformatiecampagnes. Er is de polariserende impact van fake news dat bevolkingsgroepen tegen elkaar opzet en de samenleving destabiliseert. Bepaalde buitenlandse investeringen in de Belgische economie dienen onderzocht te worden. Er is de explosieve stijging van het aantal screeningsaanvragen, enzovoort.

Als we de dienst verder wensen te moderniseren en uit te breiden, zijn een aantal flankerende maatregelen nodig. Zo dient de VSSE over een maximale autonomie te kunnen beschikken wat betreft budget en personeel. Dat is nodig om van onze dienst een flexibele organisatie te maken die kan inspelen op de snel veranderende dreigingen. Om deze flexibiliteit te garanderen, is ook een uniform statuut nodig binnen de dienst. Het kan niet langer dat medewerkers van de VSSE die hetzelfde werk doen een verschillend personeelsstatuut hebben. Een eengemaakt statuut kan trouwens model staan voor een statuut dat ook voor de ADIV en het OCAD kan worden toegepast. Dit is met andere woorden een uitgelezen kans om de mobiliteit en de samenwerking tussen deze diensten te versterken. Als de dienst wordt uitgebreid, zal ook een aangepaste huisvesting nodig zijn - eventueel zijn synergieën mogelijk met andere veiligheidsdiensten.

CONCLUSIE

Als Veiligheid van de Staat beschermen we de Belgische democratie en haar burgers tegen nationale en internationale dreigingen. We verzamelen en analyseren informatie om deze dreigingen proactief op te sporen, om onze partners te adviseren en om dreigingen te verstoren. We doen dit met respect voor de democratische waarden die we vrijwaren.

Door de VSSE te versterken willen we onze informatiepositie verbeteren. Op die manier zullen we onze rol binnen het Belgische veiligheidslandschap ten volle kunnen opnemen. De keten is immers maar zo sterk als zijn zwakste schakel. Bovendien is een sterke inlichtingendienst nodig om een betrouwbare partner te zijn op internationaal niveau. De dreigingen die we opvolgen, zijn per definitie immers grensoverschrijdend en internationale samenwerking is cruciaal.

Met het memorandum hebben we de discussie willen starten over de toekomst van de Belgische inlichtingengemeenschap. Op Belgisch niveau heeft deze discussie tot nu toe nog te weinig plaatsgevonden. De VSSE is alvast ambitieus: we willen een burgerlijke inlichtingendienst worden die op Europees niveau kan wedijveren met de meest performante collega-inlichtingendiensten. De versterking die we vragen, moet het mogelijk maken om deze ambitie waar te maken. ■

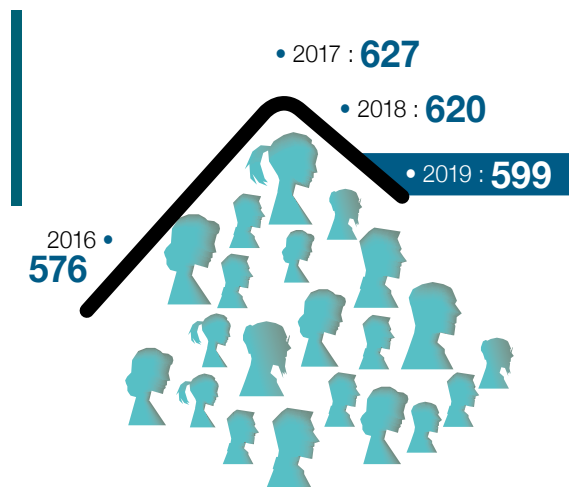
Jaak Raes

FACTS AND FIGURES

LICHTE DALING VAN HET AANTAL PERSONEELSLEDEN

Het personeelsaantal van de VSSE is gestegen in 2017, maar is in 2019 opnieuw gedaald. De daling is voor een deel toe te schrijven aan pensioneringen en voor een deel aan medewerkers die de dienst verlaten hebben.

HET EINDE VAN DE TERRO-ENVELOPPE

Het budget van de VSSE is in 2019 gedaald, wat te maken heeft met een daling van de IDP-enveloppe terro (interdepartementale enveloppe terrorisme voor de periode 2016-2019). De enveloppe werd onder meer gebruikt voor een ICT-investering en de aanwerving van medewerkers.

IN	2014	OUT
16.992	2014	4.950
25.311	2017	8.858
33.924	2019	6.643

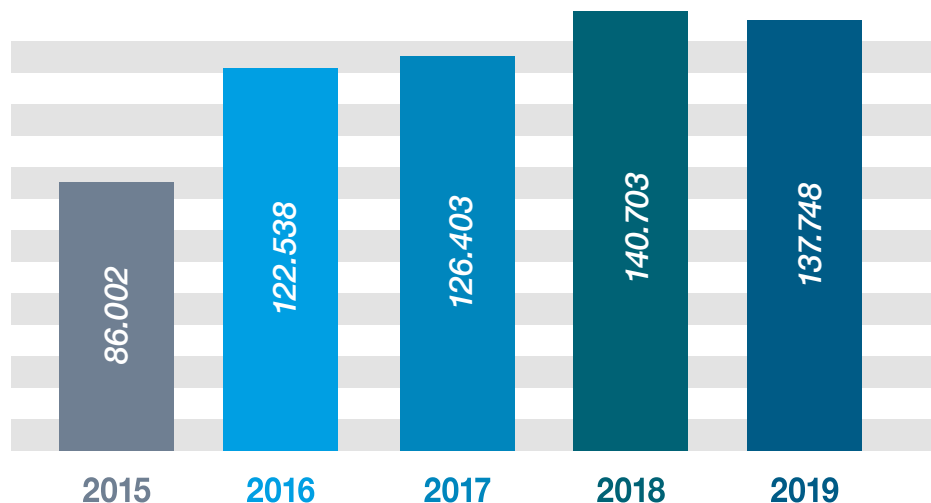
DE INFORMATIESTROOM VAN EN NAAR DE VSSE

De VSSE verwerkt zo goed als 34.000 inkomende berichten en meer dan 6500 uitgaande berichten.

De inkomende berichten zijn afkomstig van de Belgische overheden (politie, OCAD, ADIV, parketten, gevangenissen, algemene directie criscentrum, FOD Justitie, Binnenlandse Zaken, Buitenlandse Zaken, ...) en van buitenlandse zusterdiensten.

De uitgaande berichten zijn bestemd voor Belgische (politieke, administratieve en gerechtelijke) overheden en partnerdiensten, en buitenlandse zusterdiensten.

VEILIGHEIDSVERIFICATIES: AANHOUDENDE STIJGING

De opdracht om een veiligheidsverificatie uit te voeren, komt vanuit de Nationale Veiligheidsoverheid (nvoans.be). De VSSE bekijkt daarbij concreet of persoon x of y voorkomt in de databanken.

In vergelijking met de periode vóór de aanslagen is de vraag naar veiligheidsverificaties door de VSSE met 60% toegenomen: van 86.000 in 2015 is het aantal in 2019 gestegen tot bijna 138.000 verificaties.

De daling in 2019 (-2,10%) ten opzichte van 2018 is cosmetisch en is het gevolg van een ad hoc-stijging in 2018 naar aanleiding van de toenmalige NAVO-top, goed voor ongeveer 5000 verificaties. Op jaarbasis zien we echter een aanhoudende stijging van de volgende verificaties: nationaliteitsverklaringen, toegang tot het grondgebied en verblijfsvergunning, vragen van de Federale Politie en van Defensie, asielaanvragen.

Het laatste trimester van 2019 (oktober tot december) kende het hoogste aantal aanvragen sinds de cijfers worden bijgehouden (37.585 behandelde vragen). Dat is een gevolg van aanvragen in het kader van de viering van 75 jaar Ardennenoffensief.

Evolutie

De wetwijziging van 23 februari 2018 (houdende wijziging van de wet van 11 december 1998 betreffende de classificatie en de veiligheidsmachtigingen, veiligheidsattesten en veiligheidsadviezen) heeft in 2019 nog maar weinig invloed gehad op de uitbreiding van het aantal veiligheidsverificaties. De voorbereidingen zijn aan de gang voor verschillende sectoren: (spoorwegsector, de havens, energiedistributie, Nationale Bank, telecomunicatie, Europese instellingen). Voor de laatste zijn de verificaties begonnen in 2020.

STIJGING VAN HET AANTAL VEILIGHEIDSONDERZOEKEN

In 2019 werden 6650 veiligheidsonderzoeken uitgevoerd. De stijging kan nog steeds worden toegeschreven aan de vraag naar meer bescherming en meer veiligheid die voortvloeit uit de aanslagen.

Een veiligheidsonderzoek gebeurt op vraag en onder toezicht van de Nationale Veiligheidsoverheid (NVO). Tijdens het onderzoek wordt nagegaan of de aanvrager betrouwbaar, loyaal en integer is en of en in welke mate hij kwetsbaar zou kunnen zijn voor druk van buitenaf. Het veiligheidsonderzoek is nodig om een veiligheidsmachtiging te kunnen uitreiken. Die is dan weer noodzakelijk voor wie beroepshalve in aanraking komt met geclassificeerde informatie of in een gevoelige omgeving werkt.

AANTAL VEILIGHEIDSONDERZOEKEN

2015 4.600

2019 6.650

Interview

Claude Van de Voorde

SCHARNIERJAAR IN DE SAMENWERKING

2019 was een mijlpaal in de samenwerking tussen de VSSE en haar militaire tegenhanger, de Algemene Dienst voor Inlichting en Veiligheid (ADIV). 'De theoretische plannen van 2017 en 2018 werden concreet', zegt luitenant-generaal vlieger Claude Van de Voorde die de ADIV leidt sinds eind juni 2017.

Hij zit voor zijn pc om kwart voor zeven iedere dag. 'Om rustig mijn mails te checken en de laatste hand te leggen aan quasi afgewerkte dossiers', zegt de chef van de militaire inlichtingendienst. Dan volgen de gesprekken met zijn medewerkers. *Management by walking around* heeft Claude Van de Voorde nog niet onder de knie. 'Misschien dit jaar. De uitrol van ons intern hervormingsplan in 2019 heeft veel tijd en veel vergaderingen gekost. Het is een scharnierjaar geweest.'

Van de Voorde bouwde zijn carrière uit bij de Belgische luchtmacht waar hij behalve F-16-piloot, bevelhebber was van 2009 tot 2014. De militaire gadgets, de met vliegtuigen beschilderde siervoorwerpen en de talloze foto's van de generaal met zijn toenmalige team, laten geen twijfel bestaan over zijn grote passie. Toch liet hij in 2014 de Belgian Air Force tijdelijk achter zich en rilde zijn rol als commandant in voor de functie van kabinetschef van minister van Defensie, Steven Vandeput (N-VA). In juni 2017 kwam hij aan het hoofd van de militaire inlichtingendienst, waar hij een grondige herstructurering op zijn bord kreeg en genoopt werd tot een intensere samenwerking met de burgerlijke equivalent van de ADIV, de VSSE.

In 2019 hielden de VSSE en de ADIV het eerste nationaal strategisch inlichtingenplan (NSIP) boven de doopvont. Door de verschillende culturen tussen de twee diensten kan dat geen gemakkelijke klus zijn geweest?

Het was inderdaad niet evident, maar de samenwerking verloopt vandaag goed en is verregaand in vergelijking met andere westerse inlichtingendiensten. We spelen een voortrekkersrol, zeker met onze gezamenlijke aanpak voor wat betreft de omgang met bronnen. Ook met de gemengde observatieploegen - met leden van zowel de VSSE als ADIV - zijn we uniek en een dergelijke vorm van samenwerking vergt veel afstemming. Denk aan de procedures bij tussenkomsten: werken we in dezelfde *'rules of engagement'*? Wat met onze *'standard operating procedures'*? We kunnen ons uiteraard geen juridische leemtes veroorloven. Vaak merk je die echter pas wanneer je ze implementeert. Daardoor hebben we behoorlijk wat vertraging opgelopen.

Een van de eerste realisaties in de samenwerking was het 'platform contraterrore'. Hoe kijkt u aan tegen de uitrol daarvan?

Het platform heeft een moeilijke start gekend met veel onzekerheden in 2017-2018. In 2019 konden we echter een mooi resultaat voorleggen. Het platform CT, dat een tiental medewerkers van de ADIV telt die fysiek vanuit het gebouw van de VSSE werken, werd een pilootproject dat model moest staan voor andere projecten.

Hoe loopt het overleg tussen de twee diensten? De gebouwen liggen mijlver uit elkaar.

Tien keer per jaar vindt overleg plaats tussen de diensthoofden. Dat is geïnstitutionaliseerd. Daarnaast heeft zowel de VSSE als wij een verbindingsofficier aangesteld

Claude Van de Voorde,
hoofd van de ADIV

die de diensthoofden informeert over de voortgang van de individuele dossiers. Beide brengen ook nieuwe initiatieven aan, omdat ze de raakvlakken van de twee diensten kennen en precies kunnen aangeven wie verantwoordelijk is voor welke deelmaterie. Dat stelt hen perfect in staat om nieuwe domeinen van samenwerking te suggereren of aan te geven waar er ruimte is voor verbetering.

De audit van het Comité I (van 2016) heeft aan het licht gebracht welke de grijze zones zijn waar beide diensten op werken en waar synergie versterkt moet worden en heeft ons hierbij een richting aangegeven.

Betekent dit dat de twee diensten in de toekomst steeds nauwer zullen samenwerken en naar elkaar zullen toegroeien?

In 2020 zijn we begonnen met de bestaande projecten stap voor stap uit te werken. We moeten voorkomen dat we te snel gaan. Ik vergelijk het graag met de uitbreiding van de Europese Unie. Door steeds extra landen aan te trekken in plaats van eerst te verdiepen, heeft men zich vastgereden. Anderzijds mogen we het momentum niet verliezen. We moeten steeds opnieuw rond de tafel gaan zitten en voortwerken. Het kind is geboren, *there is no way back*.

Vóór de verkiezingen van mei 2019 kende de samenwerking een vuurdoop met het gezamenlijk project rond de potentiële online inmenging tijdens de verkiezingen?

Het was een samenwerking in een embryonale vorm. We maakten gebruik van elkaars complementariteit. Het pro-

ject heeft ertoe bijgedragen dat onze diensten nu beter gekend zijn door het brede publiek en dat is positief. De oefening is bovendien goed onthaald door de politiek én door het parlement. Het heeft de *awareness* rond de problematiek ongetwijfeld vergroot. Mensen weten nu dat we ten dienste staan van de bevolking.

Het blijft een feit dat een dienst als de ADIV leiden geen sinecure kan zijn: in 2019 verkeerde de dienst geregeld in bijzonder zwaar weer door herhaalde, interne strubbelingen die uitlekten in de media.

We kunnen er niet omheen: de audit van onze dienst door het Comité I was allesbehalve positief. Maar het was een uitstekend uitgangspunt voor de interne reorganisatie. We moesten van de ADIV een hedendaagse dienst maken met duidelijke doelstellingen die door iedereen begrepen worden. Zowel de parlementaire opvolgingscommissie als de pers willen transparantie. Voor een inlichtingendienst is het echter niet altijd vanzelfsprekend om te reageren op bepaalde aanvallen in de pers en nog

minder om uit te leggen dat we bepaalde zaken niet kunnen zeggen en geheim moeten kunnen houden voor de veiligheid van het land.

Hoe ziet de reorganisatie er concreet uit?

In de nieuwe structuur zijn tien transversale platformen gecreëerd wat de informatie-uitwisseling vergemakkelijkt en op basis waarvan er geïntegreerde en vollediger rapporten kunnen worden opgesteld. De transversale platformen zijn gedeeltelijk regionaal en gedeeltelijk thematisch opgedeeld, bijvoorbeeld rond Rusland-China of rond extremisme. Dat laatste thema is direct gelinkt met het platform contraterroreisme dat gezamenlijk opereert met de VSSE. Daar kan een rechtstreekse samenwerking uit voortvloeien.

Verticaal zijn er per platform een paar collecte- en een paar analyseteams. Beide moeten flexibeler kunnen worden ingezet. Ze moeten indien mogelijk overgeheveld kunnen worden naar de brandhaarden van de actualiteit.

Een fictief voorbeeld: stel dat er een oorlog uitbreekt in Europa, dan kunnen deze verticale eenheden tijdelijk verschoven worden naar deze problematiek.

Wat gebeurt er met de traditionele pijler van de ADIV die zich buigt over de veiligheid van het personeel en de infrastructuur van defensie, in België en in het buitenland?

De nieuwe ADIV behoudt twee bestaande afzonderlijke directies: de pijler veiligheid die u aanhaalt en de pijler cyber. De laatste die beschikt over een sterke technische expertise, is nog in volle capaciteitsopbouw en blijft dus voorlopig nog gecentraliseerd. Er wordt veel samengewerkt met het CCB (*Centre for Cybersecurity Belgium*) en andere Belgische en buitenlandse actoren.

Ik ben ervan overtuigd dat de nieuwe structuur onze samenwerking met de VSSE zal vergemakkelijken en dat de nieuwe afdelingen beter zullen aansluiten bij hun evenknie bij de VSSE.

NATIONAAL STRATEGISCH INLICHTINGENPLAN

Het eerste Nationaal Strategisch Inlichtingenplan (NSIP) van ons land, dat de grondslag zou leggen voor de samenwerking tussen de VSSE en de ADIV, werd aan de Nationale Veiligheidsraad voorgelegd in oktober 2018.

Er werd rekening gehouden met de lessen die getrokken werden uit de conclusies van de parlementaire onderzoekscommissie naar de aanslagen, met name de nood aan meer synergie en een intensievere samenwerking, alsook aan meer mensen en middelen.

CONCRETE RESULTATEN

> Eén team voor contraterroreisme

Ondanks de belangrijke successen die de inlichtingendiensten de jongste jaren hebben geboekt, konden de aanslagen van Parijs of Brussel helaas niet verijdeld worden. Om de krachten te bundelen, beslisten de VSSE en de ADIV een gezamenlijk platform op te richten met leden

van de twee diensten die rechtstreeks toegang hebben tot de informatie van de beide diensten. Het doel is dat beide diensten wat betreft contraterroreisme almaar verder naar elkaar toegroeien.

> Een gemeenschappelijk team voor schaduwning

Beide inlichtingendiensten staan gezamenlijk in voor schaduwning. Op die manier wordt het bestaande team van de VSSE versterkt.

> Gezamenlijke opleidingen

Dit jaar werd een opleiding gelanceerd voor nieuwkomers met medewerkers van beide diensten. Het doel is om de samenwerking op het vlak van opleidingen verder uit te bouwen.

> Meer transparantie en vertrouwen

In de zeer gesloten wereld van de inlichtingen is vertrouwen een sleutelfactor om efficiënt te kunnen samenwer-

ken. Dit vertrouwen steunt op onderhandelde mechanismes die een open informatie-uitwisseling mogelijk maken. Een belangrijke stap daarbij was de invoering van gezamenlijke instructies voor beide diensten. Binnen gevoelige materies zoals contraspionage of het beheer van menselijke bronnen heeft het woord 'samenwerking' een andere dimensie gekregen.

> Samen ten strijde tegen actuele uitdagingen

De twee diensten werken steeds vaker nauw samen zoals in de aanloop naar de verkiezingen van 2019.

TOEKOMSPERSPECTIEVEN

Er staan besprekingen op stapel voor een nieuw plan om de samenwerking verder uit te diepen en ze uit te breiden naar de hele inlichtingengemeenschap.

DE EVOLUTIE VAN HET DREIGINGSBEELD IN BELGIË

In 2019 bleef ons land gevrijwaard van terroristische aanslagen. In de eerste plaats is dit te danken aan de goede samenwerking tussen de Belgische veiligheids- en inlichtingendiensten die zonder twijfel heeft geleid tot het verstoren van verschillende schadelijke acties. Na de aanslagen in 2016 was tussen de federale gerechtelijke politie van Brussel, de beide inlichtingendiensten en het OCAD, een eerste permanente overlegstructuur gecreëerd. Deze structuur kende de voorbije jaren een doorstart in de vorm van een *Joint Intelligence Center* (JIC) en een *Joint Decision Center* (JDC), die ondertussen ook bevoegd zijn voor het gehele rechtsgebied van het hof van beroep van Brussel. Deze platformen zorgen ervoor, dat informatie met betrekking tot concrete dreigingen vlot en tijdig circuleert tussen de bevoegde diensten. Aansluitend op deze platformen werden ook Fora CT (contraterrorisme) opgericht in Antwerpen, Charleroi, Gent en Luik, waar op een gelijkaardige manier informatie wordt uitgewisseld. Dit alles moet verhinderen dat cruciale informatie verloren gaat of niet tijdig op de juiste plaats terecht komt, met mogelijk desastreuze gevolgen.

De terrorismedreiging waarop de VSSE werkt en waarover gecommuniceerd wordt in de JIC, JDC en Fora CT, was in 2019 diverser dan ooit tevoren. De zelfverklaarde Islamitische Staat (IS) mocht dan niet langer even machtig en even goed georganiseerd zijn als enkele jaren voordien, de VSSE bleef de dreiging die uitging van de Syrisch-Iraakse conflictzone van nabij opvolgen. In enkele hardnekkige verzetshaarden waren immers mogelijk nog Belgische FTF'ers

actief. Vooral de situatie in de provincie Idlib was enorm volatiel. Bovendien nam de druk op de Koerdische milities in het noorden van Syrië toe, aangezien zij zowel bedreigd werden door de Turkse strijdkrachten als door het Syrische reguliere leger. Daardoor moest de situatie in de gevangenissen en de kampen die zich onder hun controle bevonden van dag tot dag in het oog worden gehouden. In één van de volgende hoofdstukken wordt een situatieschets gegeven van de toestand in deze kampen en de dreigingen die daarmee gepaard gaan. IS en haar Belgisch contingent was voor ons dus allesbehalve een afgesloten hoofdstuk.

SYRIË, IRAK EN DE NIEUWE 'JIHADI-THEATERS'

Maar zoals reeds gesteld was de dreiging in 2019 diverser dan ooit. Het wegdeemsteren van IS in de Syrisch-Iraakse regio had opnieuw ruimte gecreëerd voor andere terroristische groeperingen. Tegelijk bleven op andere plaatsen oude en nieuwe terroristische groepen gehoorzaamheid zweren aan de kernstructuur van IS. Terwijl we, met andere woorden, met het ene oog gericht bleven op Syrië en Irak, dienden we terzelfdertijd de zogenaamd nieuwe 'jihadi-theaters' te scannen. Afghanistan en Pakistan bleven een bron van onrust: dag na dag vonden er aanslagen plaats door een amalgaam aan tribale stammen en terroristische organisaties. Hoewel de aantrekkingskracht voor FTF'ers van Belgische origine altijd eerder beperkt is gebleven, bleef waakzaam-

heid toch vereist. Verder naar het zuidoosten werd gewag gemaakt van nieuwe 'safe havens' voor jihadi's die andere conflictgebieden waren ontvlucht. De betrekkelijke rust in deze regio kon als rustpunt dienen om zich te organiseren en zich verder te bekwaamen in guerrilla- of aanslagtechnieken. Het is voornamelijk de toenemende 'jihadisering' van de conflicten in de Sahel-regio die ons zorgen baarde. Deze regio zal trouwens bij uitstek diegene zijn waarop de volgende jaren meer gefocust moet worden. Een combinatie van relatieve nabijheid en migratiestromen van het zuiden naar het noorden kunnen bepaalde bedreigingen met zich meebrengen. Als inlichtingendienst is het onze taak om deze situatie van nabij op te volgen.

Niet elke terroristische of extremistische dreiging komt echter van buitenaf. De laatste jaren waren veiligheids- en inlichtingendiensten meer en meer actief in het detecteren, opvolgen en waar mogelijk verstoren van zogenaamde ‘*homegrown terrorist fighters*’, soms ook wel bestempeld als ‘*lone actors*’. Hoewel ook hier vaak sprake is van beïnvloeding door de ideologie die actief wordt uitgedragen door terroristische groeperingen als IS en Al Qaeda (AQ), hoeven in dit geval geen fysieke contacten plaats te vinden tussen leerling en ‘goeroe’. Doordat er geen sprake is van een organisatie of structuur bestaande uit meerdere personen, vermindert automatisch het risico op detectie. Anders gezegd: iemand die eenzaam achter zijn laptop radicaliseert, kan sneller ontsnappen aan de aandacht van de diensten. Dit risico op ‘ontmaskering’ neemt weer toe, wanneer anderen deelgenoot worden van de plannen of wanneer men actief op zoek gaat naar materiële steun. Dit relatief nieuwe fenomeen vergde dus een andere – op maat gemaakte – aanpak door politie- en inlichtingendiensten. Sinds enkele jaren wordt dan ook sterk geïnvesteerd in een online aanwezigheid (*social media intelligence* of *SocMint*). Een aanpak die zeer zeker

« De volgende jaren zal meer gefocust moeten worden op de Sahel-regio waar conflicten steeds meer ‘gejihadiseerd’ worden »

« Via onze SocMint-werking konden meerdere uitreis- of aanslagplannen verstoord worden »

zijn vruchten afwerpt. Via onze SocMint-werking konden al meerdere uitreis- of aanslagplannen (meestal in een nog vroeg voorbereidingsstadium) verstoord worden. De samenwerking rond deze collectetechniek op zowel nationaal als internationaal vlak wordt trouwens alsmaar verder uitgewerkt en verdiept. De VSSE speelt daarin een voortrekkersrol.

Een ander gebied waarop de VSSE een voortrekkersrol speelt, is haar werking in de gevangenissen. Samen met de penitentiaire instellingen en de andere veiligheidspartners wordt het fenomeen van radicalisering in de gevangenissen van nabij opgevolgd. Speciale aandacht gaat daarbij naar degenen die vrijkomen na een periode van detentie voor terroristische activiteiten of vanwege een vermoeden van radicalisering. Ook hier staat het tijdig inlichten van de partners via bijvoorbeeld de *Lokale Taskforces* centraal. Ooit kregen de diensten het verwijt dat informatie niet tijdig en onvoldoende werd gedeeld. De recente ervaringen leren ons dat dit verleden tijd is.

RELIGIEUS EXTREMISME ALS VOEDINGSBODEM

Zowel de reguliere werking op de externe (IS in Syrië en Irak) als op de interne (*homegrown*) terroristische

dreiging leidt ons tot eenzelfde vorm van religieus extremisme als voedingsbodem. Dit extremisme is uiteraard op zich niet voldoende om iemand aan te zetten tot het plegen van een terroristische aanslag. Er spelen tal van factoren op elkaar in. Maar de onderliggende voedingsbodem van deze vorm van terrorisme is vaak de meest rigoureuze vorm van de extremistische islam, het salafisme. In België hebben we de jongste jaren een sterke toename gezien van de madkhalitische strekking binnen het salafisme, een strekking die zich uit via een intense bekeringsijver en een sterke afkeer van de democratische rechtsstaat. Verderop in dit activiteitenverslag vindt u een aparte bijdrage over het salafisme als blijvende uitdaging voor de inlichtingendiensten. Dit religieuze extremisme zien we als inlichtingendienst niet alleen als bedreigend omdat het de voedingsbodem vormt voor terroristische actie. Het wordt op zich ook al als problematisch ingeschat vanwege zijn totalitaire, racistische en antidemocratische aard. Dat maakt het tot een ernstige bedreiging voor onze inclusieve samenleving.

EXTREEMRECHTS TERRORISME

Tot nu toe hebben we gefocust op het jihadistisch terrorisme – het terrorisme dat wordt ingegeven door een extremistische, religieuze visie. In 2019

is in onze omringende landen, maar ook in bijvoorbeeld de Verenigde Staten of Nieuw-Zeeland, gebleken dat ook de dreiging die uitgaat van extreemrechts terrorisme niet veronachtzaamd mag worden. Deze dreiging vormt, samen met de dreiging die uitgaat van het jihadistisch terrorisme, een systeem van communicerende vaten. Al gaan we dan allicht te snel voorbij aan de onderliggende problematiek. Extreemrechts bestaat immers in verschillende gradaties en modaliteiten. Enerzijds kunnen we vaststellen dat een meer geciviliseerd deel van extreemrechts erin is geslaagd om op verschillende plaatsen binnen de EU 'salonfähig' te worden: 'extreemrechts in maatpak' zoals ze in de volksmond worden genoemd. Anderzijds worden almaar nieuwe gemarginaliseerde groupuscules opgericht die veeleer de straatvechter met een extreemrechts gedachtegoed aanspreekt. Beide strekkingen (en alles er tussenin) delen een zeer extreem discours dat zich uit in aanzetten tot haat, racisme, misogynie enzovoort. Recent konden we vaststellen dat deze groepen zich steeds vaker internationaal organiseren (of in elk geval steeds vaker contact zoeken met gelijkgestemden in andere Europese landen). Er is ook een duidelijke trend naar bewapening. Het is dan

« Extreemrechts terrorisme vormt samen met de dreiging die uitgaat van het jihadistisch terrorisme, een systeem van communicerende vaten »

ook onze taak als inlichtingendienst om deze verontwaardigende evoluties van nabij op te volgen en de voorliggende informatie te delen met de betrokken veiligheidsdiensten. Ook over de actuele problematiek van extreemrechts leest u meer verderop in dit activiteitenverslag.

HYBRIDE DREIGING

We zijn ondertussen ongeveer 1300 woorden verder in deze bijdrage en we hebben het tot nu toe enkel gehad over de bedreigingen 'extremisme' en 'terrorisme'. De jongste vijf jaar was onze aandacht dan ook sterk gefocust op deze bedreigingen. Als inlichtingendienst dien je je er echter bewust van te zijn

dat zelfs in die momenten van opperste concentratie, de dreiging divers of hybride kan zijn. Daarom mocht onze aandacht voor de dreiging van inmenging en spionage door buitenlandse mogendheden niet verslappen. Meer dan ooit is het voorbije jaar via verschillende nieuwe projecten ingezet op het bestrijden van deze bedreiging.

2019 was een verkiezingsjaar. Samen met haar militaire collega's van ADIV heeft de VSSE een werkgroep opgericht om te monitoren óf, en in welke vorm, buitenlandse mogendheden de democratische processen in België zouden willen beïnvloeden. Eerst en vooral werden alle Belgische politieke partijen op de hoogte gebracht van het voornemen van

« In 2019 is via verschillende projecten sterk ingezet op het bestrijden van inmenging en spionage »

de VSSE en ADIV om hier specifiek op in te zetten. Anderzijds kregen zij enkele handvaten aangereikt om zichzelf te beschermen tegen deze dreiging. Dergelijke *awareness briefings* zijn niet nieuw bij de VSSE. De bevoegde politieke en administratieve overheden van ons land (inclusief de deelstaten) kunnen al langer een beroep doen op een dergelijke dienst. Dat beide inlichtingendiensten dit samen deden en op dergelijke schaal, was evenwel een première. Parallel met dit project bracht de VSSE, samen met de ADIV en het Centrum voor Cybersecurity België (CCB) een brochure uit met als titel *'Veilig online tijdens de verkiezingscampagne'*. Ook hierover kan u verderop in dit activiteitenverslag meer informatie vinden.

Niet alleen de terrore dreiging was in 2019 zeer divers, dat geldt ook voor de dreiging die uitgaat van buitenlandse mogendheden op het vlak van inmenging en spionage. Doordat ons land een groot deel van de Europese Instellingen en de NATO op haar grondgebied huisvest, is deze dreiging buitenproportioneel groot voor een landje van amper 30.000 km² groot en 11,5 miljoen inwoners. Eerst en vooral is dan ook een goede samenwerking en informatie-uitwisseling essentieel, zowel met nationale als internationale partners, maar zeker ook met de instellingen zelf. Ten tweede is het belangrijk om de weerbaarheid van mogelijke doelwitten van deze buitenlandse 'spionnen' te vergroten. De VSSE zet zich daar dan ook ten volle voor in. Een derde manier is door schadelijke activiteiten van buitenlandse actoren te verstoren

en op die manier de boodschap te geven, dat ons land dergelijke activiteiten niet zal tolereren op ons grondgebied. Het spreekt voor zich dat een mogelijke toekomstige strafbaarstelling van activiteiten van spionage en inmenging ons hier nog meer mogelijkheden zou bieden.

CYBERDREIING

Tot de hybride dreigingen rekenen we niet alleen des-informatie en online beïnvloeding (zoals bij het verkiezingsproject), maar ook de zogenaamde cyberdreiging: de dreiging die uitgaat van mogendheden die cyber als wapen inzetten. België telt verschillende actoren die deze dreiging dienen te counteren. Daartoe behoren het eerder vermelde CCB, defensie (en ADIV) en de *Federal Computer Crime Unit (FCCU)* van de Federale Politie. In 2019 zaten deze diensten geregeld samen om onderling af te spreken hoe de beschikbare middelen zo efficiënt en complementair mogelijk kunnen worden ingezet. De VSSE is zeker niet de grootste noch de belangrijkste speler op dit

« België kende de jongste jaren een sterke toename van de madkhalitische strekking binnen het salafisme, die zich uit via een intens proselytisme en een afkeer van de democratische rechtsstaat »

gebied, maar ook wij kunnen ons steentje bijdragen aan het bestrijden van deze nieuwe bedreigingen.

Ik hoop dat ik erin geslaagd ben om u in enkele pagina's bondig te laten kennismaken met de grootste uitdagingen waarmee de VSSE geconfronteerd werd in 2019 en die wij opnieuw zullen moeten aanpakken in 2020 en de jaren erna. Over veel van de hierboven vermelde dreigingen, komt u verderop in dit jaar-rapport meer te weten. Mijn finaal advies is om het te lezen!

Overheden, politici en burgers bewust maken van de dreigingen waar zij mogelijk mee geconfronteerd kunnen worden, met andere woorden op proportionele wijze aan preventie doen, is één van de pijlers waarrond een inlichtingendienst dient te werken. Dat is dan ook een opdracht die de VSSE nauw ter harte neemt. —■

Peter Lanssens
Directeur van de Analysedienst

Syrische (detentie)kampen

EEN HETEROGENE GROEP VAN FTF-VROUWEN IN DE KAMPEN

Een deel van de Belgische IS-vrouwen in de Syrische (detentie)kampen bleven de ideologie van Islamitische Staat verder aanhangen.

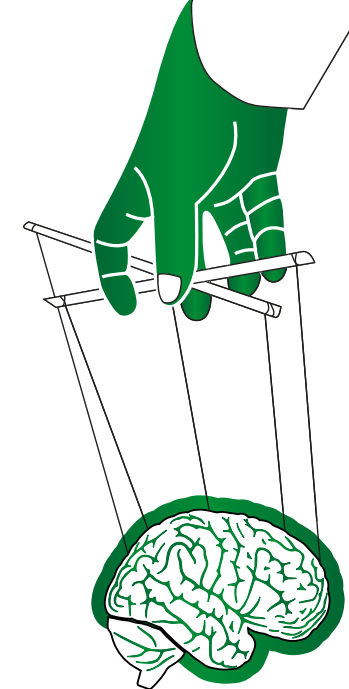
In maart 2019 namen Koerdische troepen en hun bondgenoten het laatste bolwerk van Islamitische Staat (IS) in Baghouz in. Het kalifaat, dat op zijn hoogtepunt een gebied bezette in Syrië en Irak, met als hoofdstad Raqqa (Syrië), behoorde daarmee tot het verleden. De terroristische groepering was er effectief in geslaagd een 'staat' uit te bouwen met een veiligheidsapparaat, een administratie, een gerechtelijk apparaat, een gestructureerd leger en een hulp- en dienstverlening. De groepering kon op

die manier een divers publiek aantrekken: individuen die bereid waren om te strijden voor hun geloof, maar ook personen die in een zelfverkleerde 'Islamitische staat' wilden leven en hun kinderen opvoeden volgens de Islamitische leer zoals die door IS werd uitgedragen.

Na de val van Baghouz werden de leden van Islamitische Staat die de belegering hadden overleefd, ondergebracht in gevangnissen en (detentie)kampen. De mannen werden opgesloten in gevangnissen gespreid over Syrië. De vrouwen en hun kinderen werden verdeeld over drie (detentie)kampen, Ain Issa, Al Hol en Al Roj, die zich bevinden in het gouvernement Al-Hasakah.

Kamp
Al Hol

De meesten vrouwen en kinderen kwamen terecht in het (detentie)kamp Al Hol. Door de enorme toevloed werd het aantal mensen die er verbleven, bijna verzevenvoudigd. In juli 2018 telde het kamp naar verluidt 11.300 personen. Na de val van Baghouz steeg dit aantal tot meer dan 70.000.

Een aanzienlijk aantal buitenlandse, vrouwelijke leden van Islamitische staat werden in een aparte sectie ondergebracht. De overbevolking was nefast voor de levensomstandigheden en creëerde een oncontroleerbare en onbeheersbare situatie in het kamp.

Het kwam niet tot een status-quo. Integendeel, de situatie werkte bepaalde interacties in de hand. Vriendschappen uit het kalifaat werden in het kamp geconsolideerd en er ontstonden nieuwe vriendschappen. Ook groeiden er grote spanningen tussen de nog overtuigde aanhangsters van Islamitische Staat en diegenen die afstand namen van deze ideologie. Snel werd duidelijk dat, niettegenstaande de val van het kalifaat, de ideologie van Islamitische Staat in de geesten van een aantal vrouwen bleef voortbestaan.

Door de precare situatie ontstonden veiligheidsrisico's in Al Hol, maar ook in de andere kampen. De VSSE identificeerde er vier:

- Belgische onderdanen die afstand hadden genomen van Islamitische Staat, zouden mogelijk opnieuw kunnen radicaliseren onder sociale druk of het slachtoffer worden van geweld door overtuigde aanhangers van Islamitische Staat.
- De banden die werden gesmeed tussen de bewoners van dit kamp zouden op lange termijn een potentieel veiligheidsrisico kunnen vormen.
- De situatie van de vrouwen en de kinderen in de kampen kon mogelijk worden gebruikt in pro-jihadi-propaganda om sympathie op te wekken voor hun radicale gedachtegoed.
- De slechte levensomstandigheden en spanningen in het kamp zouden sommige Belgische onderdanen kunnen aansporen om het kamp te verlaten, al dan niet met de hulp van een smokkelaar.

Dit laatste scenario bleek in de loop van 2019 realiteit te worden. Vrouwen ontvluchtten het kamp Al Hol om aan de slechte levensomstandigheden te ontsnappen. Eind november 2019 werd een vrouw die dit kamp was ontvlucht, vanuit Turkije gerepatriëerd naar België.

De vlucht van de drie Belgische vrouwen uit het kamp Ain Issa kende een ander verloop. Na de Turkse inval in Syrië in het kader van operatie 'ontluikende vrede' werd het kamp opgedoekt en moesten de Belgische vrouwen er weg. Alle drie kozen ervoor om de Turkse grens over te steken, in de hoop naar België gerepatriëerd te worden. Eind november 2019 keerde één van deze drie terug naar ons land. De andere twee bevonden zich eind 2019 nog steeds in detentie in Turkije.

Kamp Al Roj

« De banden tussen de bewoners van dit kamp zouden op lange termijn een potentieel veiligheidsrisico kunnen vormen »

Het kamp met betere levensomstandigheden, dat ook minder vaak in de media kwam met spectaculaire verhalen, is Al Roj. In dit kamp verbleven in 2019 ongeveer 1.700 individuen waaronder Belgische vrouwen. Door de kleinschaligheid was de situatie controleerbaarder.

Dat betekende echter niet, dat dit kamp vrij was van ideologische invloeden. Eind 2019 viel niet uit te sluiten dat sommige vrouwen in het kamp nog steeds op zoek waren naar een houvast bij een extremistische, radicale ideologie.

Van de Belgische vrouwen die in 2019 in de kampen verbleven en om diverse redenen afgereisd waren

naar Syrië of Irak, namen sommige afstand van Islamitische Staat en van elke andere vorm van extremistische radicale ideologie. Andere bleven de waarden en normen van Islamitische Staat hoog in het vaandel dragen. Nog andere zochten hun heil in een andere extremistische radicale ideologie. De vrouwen in de kampen vormden met andere woorden een heterogene groep.

Het profiel van dé terrorist bestaat dan ook niet. De VSSE bekijkt daarom steeds het profiel van elk individu afzonderlijk, van diens intenties (ideologie) en tot wat hij mogelijk in staat is. ■

Religieus extremisme

SALAFISME BLIJFT EEN DREIGING

Toen de Islamitische Wereldliga in 2019 de concessie van de Grote Moskee in Brussel verloor, verdween in ons land een bolwerk van het salafisme. Toch is de invloed van de beweging niet afgenomen. Het salafisme blijft op het internet dominant vertegenwoordigd. Dat staat bol van de extremistische invloeden en wordt door velen als referentie gebruikt. Het risico dat bepaalde opvattingen geïnspireerd op het salafisme binnen de islam op die manier mainstream worden, is dan ook reëel. Toch loopt de toenemende beïnvloeding door het salafisme niet enkel via cyberspace. Er zijn ook salafistische bewegingen daarbuiten in opmars, zoals het madkhalitische salafisme.

HET MADKHALISME OF MADKHALITISCH SALAFISME

De jongste jaren kon de VSSE een toename vaststellen van het madkhalitisch salafisme in ons land. De beweging, die gezien kan worden als een onderdeel van het wetenschappelijk salafisme (zie de brochure *'Salafisme in België. Mechanismen en realiteit'*, www.vsse.be) is begin jaren 1990 opgedoken in Saudi-Arabië en is genoemd naar een van zijn leiders, de Saudische geestelijke Rabi Al Madkhali uit Medina. Het madkhalitisch salafisme, dat bestaat naast de Saudische, institutionele islam waar het nauw bij aansluit, heeft eigen netwerken en dynamieken. Er bestaan echter ook dogmatische verschillen met de institutionele islam.

Het 'madkhalitisch' salafisme heeft een aantal kenmerken gemeen met andere vormen van salafisme, zoals de wil om de islam te zuiveren en het idee om alle aspecten van het leven van moslims te regelen door de shariah. Tot de voor het 'madkhalitisch' salafisme specifieke kenmerken behoren:

- Het **onvoorwaardelijk verwerpen van elk politiek engagement**. In het Midden-Oosten vertaalt zich dat in een anti-verzetspositionering (afkeuren van politiek verzet, van betogingen of openbare standpunten die tegen de wil van de regeringen van de regio ingaan). Dat betekent dat het 'madkhalitisch' salafisme zich in zekere zin onderwerpt aan de heersende regimes en sterke oppositie voert tegen de politieke salafisten en de moslimbroeders;
- Een **onmetelijke bekeringsijver**, hoofdzakelijk via lessen georganiseerd binnen de centra en de moskeeën, alsook door een grote aanwezigheid op het internet, waar de teksten beschikbaar zijn in het Nederlands en het Frans. Dat verklaart voor een deel het succes van deze ideologie;
- Een **niet-communautaire structuur** met een groot aandeel bekeerlingen die aangetrokken zijn door de belofte van een zogenaamde 'authentieke' islam;
- Een betekenisvol aandeel 'madkhalitische' salafisten die naar moslimlanden trekken om er te studeren of zich er definitief te vestigen. Zo hopen ze niet beïnvloed te raken door **de Belgische maatschappij die als ongelovig wordt beschouwd**;
- Een **communicatiestrategie** die terroristische groepen zoals Islamitische Staat en Al-Qaeda veroordeelt. Daardoor worden ze in veel gevallen beschouwd als geloofwaardig bij de gezagdragers. Het gebruik van geweld en de jihad verwerpen ze echter niet;
- Eerbied ten aanzien van **Saudi-Arabië** en acties die samenvallen met de belangen van het Saudische regime;
- Een **extremistisch discours**. Dat vormt een gunstige voedingsbodem voor een gewelddadige radicalisering.

Deze problematiek vormt een dreiging voor het voortbestaan van de grondwettelijke en democratische orde, alsook voor de bescherming van de grondrechten. De VSSE wil met haar analyse nationale en internationale partners informatie aanreiken om gepaste maatregelen te kunnen treffen.

TURKS ISLAMISME

Het religieus landschap in Turkije is in volle verandering. De huidige AKP-regering die al sinds 2002 aan de macht is, neemt steeds meer islamistisch geïnspireerde maatregelen. Naar eigen zeggen wil de AKP een nieuwe, religieuze generatie opvoeden in een vroom en nieuw Turkije. De Turkse Diyanet speelt daarin een belangrijke rol, als overheidsinstituut dat religieuze diensten aanbiedt aan het soennitische deel van de Turkse bevolking.

Ook in ons land biedt de Diyanet, via zijn Belgische tak, de Diyanet Vakfi Belçika, religieuze diensten aan bij de Turkse diaspora. De Diyanet beschikt in België over het grootste islamitische moskeeënnetwerk.

Een opmerkelijk gevolg van de ontwikkelingen in Turkije is, dat de ideologische grenzen tussen de Turkse staat vertegenwoordigd door de Diyanet, en de Turkse religieuze broederschappen en bewegingen zoals Milli Görüs, beginnen te vervagen. Voor België vertaalt zich dat in een toenemende mate van samenwerking tussen de Diyanet en deze groeperingen. Dat is opmerkelijk: voorheen beschouwde de Diyanet hun belevenis van de islam als extremistisch.

De dynamiek van de Milli Görüs-beweging in België blijft trouwens een constante. De meest zichtbare uitbreiding is de ontwikkeling van scholenprojecten onder supervisie van de BIF – de Belçika Islam Federasyonu (BIF) die de activiteiten van Milli Görüs in België omkadert – en de intensieve activiteit van haar afdelingen bestemd voor studenten en voor de jeugd. Parallel aan deze initiatieven

blijft de Milli Görüs-beweging in België actief in kringen van de institutionele islam.

Ook andere Turkse, religieuze bewegingen aanwezig in België, die grotendeels voortvloeien uit de historisch dominante broederschappen in het confessionele en politieke landschap in Turkije, zijn erg actief op ons grondgebied, al is het op een veel discretere manier. Ze leveren geregeld een publieke steun aan de Turkse gezagdragers en aan de AKP.

Onderling hebben deze islamitische gemeenschappen een aantal gemeenschappelijke kenmerken zoals theologische invloed, een gestructureerde organisatie, politieke doelstellingen. In de feiten echter zijn ze concurrentieel, bijvoorbeeld om hun nieuwe gelovigen aan te trekken en vaste voet aan de grond te krijgen. Bepaalde van deze gemeenschappen specialiseren zich in het onderricht van de islam, anderen richten zich vooral op de praktijk van soefistische rituelen.

RADICALISERINGSTENDENSEN VERBONDEN AAN DE AFGHAANS-PAKISTAANSE REGIO

De jongste jaren kreeg het Westen af te rekenen met aanslagen waarbij in een aantal gevallen personen van Afghaanse of Pakistaanse herkomst betrokken waren. Om zich daar zo goed mogelijk tegen te wapenen, spoort de VSSE radicalisering en extremisme op in een zo vroeg mogelijk stadium binnen de desbetreffende diaspora.

De Afghaanse en Pakistaanse gemeenschappen zijn in ons land relatief sterk vertegenwoordigd. Hun instroom wordt onder meer verklaard door de snel opeenvolgende en vrijwel steevast gewelddadige scharniermomenten in de recente geschiedenis van de AF-PAK (Afghaanse-Pakistaanse) regio. Een groot deel van de vluchtelingen bevindt zich bij aankomst in ons land in een kwetsbare positie. Daardoor vormen ze een potentieel doelwit voor groeperingen of personen die een extremistische boodschap uit-

MOSLIMBROEDERS: INZET VAN EEN VERKIEZINGSJAAR

Vanouds hebben de Moslimbroeders een pragmatische kijk op deelname aan de verkiezingen. Ze beschouwen de westerse democratieën en de vrijheden die daarmee gepaard gaan, als een kans om hun opvatting op de islamitische maatschappij tentoon te spreiden en te implementeren. Zowel op Europees als op Belgisch niveau moedigen de Moslimbroeders hun aanhangers dan ook aan om te gaan stemmen. Het doel is hun verworven plaats in de westerse samenleving te behouden en bepaalde maatschappelijke debatten te beïnvloeden, zoals het dragen van de hoofddoek, religieus slachten, ...

dragen. Bovendien kregen de meesten van hen in hun thuisland reeds te maken met geweld. Vaak als slachtoffer, maar soms ook als dader.

De aandacht, vanuit veiligheidsperspectief, op radicaliseringstendensen binnen deze gemeenschappen wordt deels ingegeven door de aanwezigheid van actieve extremistische en terroristische groeperingen in de regio. Daarbij wordt al gauw verwezen naar de alom bekende groepering Al Qaida. In werkelijkheid zijn er echter meerdere tientallen organisaties actief, elk met hun eigen doelstellingen en strategieën. Ook relatief recent ontstane groeperingen zoals Islamitische Staat in de Khorasan Provincie (ISKP), een terreurgroep die er streeft naar de uitbouw van een Kalifaat, ontsnappen niet aan onze aandacht.

De VSSE is ook waakzaam voor signalen die erop wijzen dat de AF-PAK regio uitgroeit tot een zogenaamde aantrekkingspool voor

In de maanden vóór de verkiezingen is de vraag om steun aan bepaalde kandidaten of bepaalde partijen die de agenda van de Moslimbroeders gunstig gezind zijn, dan ook vaak herhaald. In dat kader werd toen ook stemadvies verstrekt. —■

buitenlandse strijders. De langdurige volatiele veiligheidssituatie, de aanwezigheid van zowel terroristische als criminele netwerken en de continue geopolitieke gevoeligheid die uitgaat van de regio, kunnen ertoe leiden dat het gebied opnieuw uitgroeit tot het terroristische toevluchtsoord van weleer. Hierdoor blijft de Veiligheid van de Staat aandachtig voor zogenaamde 'verdachte reisbewegingen' van en naar de regio.

Uit recent gepleegde maar ook verijdelde aanslagen in het Westen, waarbij personen van Afghaanse of Pakistaanse herkomst betrokken waren, blijkt dat de hierboven geschetste gevoeligheden reëel zijn. Voorbeelden zijn Mateen Omar (aanslag in Orlando, VS in 2016), Ahmadzai Riaz Khan (aanslag in Würzburg, Duitsland in 2016), Ahmad Khan Rahami (aanslagen in New York en New Jersey, VS in 2016), de aanval te Villeurbanne (2019) en Khan Usman (aanval in Londen, Verenigd Koninkrijk in 2019).

Strijd tegen het terrorisme in België

JOINT INTELLIGENCE CENTER, JOINT DECISION CENTER EN FORA CT

De nieuwe structuren die opgericht werden na de aanslagen van Brussel en Parijs, met name het JIC, het JDC en de Fora CT, hebben de manier waarop tegen terrorisme gestreden wordt, grondig gewijzigd.

Na de aanslagen van Parijs en Brussel werd vanuit de noodzaak om structureel, doeltreffend en snel informatie uit te wisselen inzake de terrorismemathematiek een *Memorandum of Understanding* (MoU) opgesteld tussen de Federale Gerechtelijke Politie (FGP) van Brussel, de VSSE, de ADIV en het OCAD en dit voor het gerechtelijk arrondissement Brussel. Op basis van de aanbevelingen van de Parlementaire Onderzoekscommissie naar de Aanslagen werden de bevoegdheden die beschreven stonden in het MoU, uitgebouwd en werd de reikwijdte ervan uitgebreid naar het nationale niveau.

« Door de nieuwe structuur is de strijd tegen het terrorisme in België grondig gewijzigd »

JIC/JDC

Sinds 1 januari 2019 heeft het MoU in het gerechtelijk arrondissement Brussel plaatsgemaakt voor het JIC/JDC-systeem (*Joint Intelligence Center/Joint Decision Center*). Dit systeem werd op 1 november 2019 op zijn beurt uitgebreid naar het volledige rechtsgebied van het hof van beroep van Brussel. Concreet betekent dit dat Brussel, Vlaams-Brabant en Waals-Brabant sindsdien onder deze structuur vallen.

Het JIC, dat de Federale Gerechtelijke Politie (FGP) Brussel, de Centrale Dienst Terrorisme binnen de FGP (*DJSOC/Terro*), de VSSE, de ADIV en het OCAD verenigt, heeft de bevoegdheden uit het MoU voor wat betreft de structurele informatieuitwisseling rond terrorisme behouden. Daarnaast heeft het JIC er een nieuwe taak bijgekregen: alle nieuwe inlichtingen in verband met de terroristische dreiging die verzameld werden door een van de partnerdiensten, gemeenschappelijk **beoordelen** en een **voorstel** formuleren voor een geschikte opvolging (gerechtelijk/op inlichtingengebied/overige).

Na het JIC volgt een bijeenkomst van het *Joint Decision Center* (JDC). De vertegenwoordigers van de partnerdiensten van het JIC, alsook het Openbaar Ministerie en de (bestuurlijke directeur-coördinator) DirCo van Brussel **beslissen** collegiaal over de passende opvolging van de inlichtingen die voordien gezamenlijk beoordeeld werden.

De nieuwe structuur betekent dat de manier waarop de strijd tegen het terrorisme in België wordt gevoerd, grondig gewijzigd is en vraagt heel wat extra mankrachten. Vandaar dat in eerste instantie werd beslist om dit project enkel te laten doorgaan in het rechtsgebied van het hof van beroep van Brussel. Op basis van de ervaringen en de evaluatie van het JIC/JDC in Brussel zullen de partnerdiensten vervolgens collegiaal beslissen op welke manier zij deze systemen zullen invoeren over het gehele nationale grondgebied.

Sinds de start werden reeds twintig JIC's georganiseerd om nieuwe CT-informatie te beoordelen. Soms was het nodig om meerdere vergaderingen te organiseren om de inlichtingen optimaal te beoordelen en te verfijnen. Voor zes dossiers werd, op basis van de gezamenlijke beoordelingen tijdens het JIC, beslist dat de dreiging in kwestie niet van toepassing was of geen betrekking had op het rechtsgebied Brussel. Van de overige veertien dossiers waarvoor een JDC werd gehouden, hebben er twaalf geleid tot de opening van een gerechtelijk dossier. Dankzij deze gemeenschappelijke beoordelingen kon met andere woorden capaciteit worden vrijgemaakt voor andere, meer urgente en concretere dossiers. Bovendien zorgt dit systeem, vanwege de grote operationele transparantie, voor een betere afstemming van de acties die ondernomen worden door de gerechtelijke

politie op de handelingen van de inlichtingendiensten.

Deze eerste JIC/JDC's hebben hun reële belang aangetoond. Tegelijk is gebleken dat het gebruik ervan noodzakelijk beperkt moet blijven tot dossiers met een voldoende hoge mate van potentiële dreiging, enerzijds door de werklast die nodig is om een optimale werking te verzekeren en anderzijds vanwege het voorbereidend werk om de bij de partners beschikbare elementen te verzamelen. Bovendien vervangt het systeem van JIC-JDC's de reguliere werking van de verschillende partnerdiensten niet. Zoals voorheen wisselen die de beschikbare informatie onderling uit via de overige bestaande kanalen.

FORA CT

Op 1 mei 2019 werd het proefproject MoU Brussel uitgebreid naar het volledige Belgische grondgebied. Er werden vier CT-Fora opgericht, een voor elk rechtsgebied van het hof van beroep: Antwerpen, Charleroi, Gent en Luik. Deze 4 CT-Fora, die bestaan uit de bevoegde terro-afdeling van de Federale Gerechte-

lijke Politie (FGP) DJSOC Terro, de VSSE, de ADIV en het OCAD, hebben dezelfde bevoegdheden gekregen als die uit het MoU: de structurele uitwisseling van inlichtingen inzake terrorisme en de versterking van de samenwerking in dit verband.

In de praktijk hebben in de tien maanden sinds de oprichting reeds een veertigtal bijeenkomsten plaatsgevonden in de verschillende rechtsgebieden en werd een aanzienlijk aantal inlichtingen met betrekking tot de terrorismedossiers uitgewisseld. Belangrijker nog is dat de samenwerking en het vertrouwen tussen de verschillende partners is gegroeid, waardoor nog vlotter informatie wordt uitgewisseld en de mogelijkheden voor operationele samenwerking makkelijker worden opgemerkt wanneer gerechtelijke onderzoeken en inlichtingonderzoeken elkaar kruisen.

SAMENWERKING

De Veiligheid van de Staat is overtuigd van de nood en het belang van samenwerking tussen de Belgische partners en is sterk betrokken bij de totstandbrenging van deze nieuwe structuren en processen

en bij deze mentaliteitswijziging. De oprichting ervan houdt immers een grondige wijziging in van de manier waarop het werk op het vlak van terrorisme wordt ingevuld. Uitgaande van een *need to know* is men onder de Belgische partners overgegaan naar een *need/have to share*. Elke partner verbindt zich ertoe alle beschikbare inlichtingen te delen, zodat elke dienst zijn opdrachten in het kader van de eigen doelstellingen, zo doeltreffend mogelijk kan vervullen.

Het JIC/JDC en de Fora CT zijn niet de enige samenwerkingsplatformen waartoe de Veiligheid van de Staat zich heeft verbonden. De VSSE is ook nauw betrokken bij het werk van de *Local Task Forces* (LTF) en de verschillende werkgroepen van het Plan Radicalisme. Aangezien deze verschillende structuren op verschillende momenten in het leven werden geroepen zonder gemeenschappelijke tekst waarin de onderlinge verhoudingen gedefinieerd worden, moedigt de Veiligheid van de Staat alle processen aan die de interactie tussen de LTF, de Lokale Integrale Veiligheidscellen (LIVC), de werkgroepen van het Plan R en het JIC/JDC – de Fora CT optimaliseren. Bovendien ging de VSSE in 2019 akkoord, om voor 87 dossiers die door de verschillende Belgische parketten geopend werden, op te treden als 'technisch assistent'. Het overgrote deel van deze dossiers had betrekking op vermoedens van terroristische misdrijven en werd gefederaliseerd. In dit verband heeft de VSSE haar expertise en haar netwerk van contacten ter beschikking gesteld, om zo meer context en inlichtingen te verschaffen voor de lopende gerechtelijke procedures. —■

Rechts-extremisme

EXTREEMRECHTS SCHAKELT EEN VERSNELLING HOGER

2019 is het jaar van de acceleratie voor extreemrechts. Een golf nietsontziende aanslagen kostte het leven aan tientallen slachtoffers in de Westerse wereld. De VSSE stelt vast dat er ook in België een voedingsbodem is voor ideologisch geïnspireerd geweld.

EXTREEMRECHTSE AANSLAGEN

De aanslag op een moskee in het Nieuw-Zeelandse Christchurch op 15 maart 2019, nu een jaar geleden, heeft gezorgd voor een stroomversnelling van het rechts-extremistische geweld in de Westerse wereld. De dader van de aanslag die 51 levens eiste, werd niet alleen bejubeld in extreemrechtse middens, hij heeft ook andere extreemrechtse activisten geïnspireerd en aangezet om zijn voorbeeld na te volgen. Minstens vier aanslagen met dodelijke afloop (twee in de VS, één in Noorwegen en één in Duitsland) in 2019 zijn rechtstreeks geïnspireerd door Brenton Tarrant.

Andere extreemrechtse aanslagen zoals de moord op de Duitse politicus Walter Lübcke op 2 juni 2019 zijn niet meteen te linken aan de raid op een moskee in Nieuw-Zeeland, maar geven wel aan dat de drempel verlaagd is om de stap te zetten van *hate speech* naar bruut geweld. In veruit de meeste gevallen zijn de daders van extreemrechts gemotiveerde aanslagen eenlingen die hun plannen op eigen houtje beraamden en ten uitvoer brachten. Slechts zelden waren ze eerder al in de kijker gelopen bij de inlichtingen- en veiligheidsdiensten.

België is niet immuun voor die tendens. De VSSE constateert dat geweld in extreemrechtse middens ook in Bel-

gië geen taboe meer is. De aanslag in Christchurch werd niet alleen toegejuicht in rechts-extremistische kringen in ons land, occasioneel lieten activisten ook weten dat het Nieuw-Zeelandse voorbeeld hier navolging verdient. De Veiligheid van de Staat stelt vast dat sommige extreemrechtse kringen dreigen met gewelddadige acties of dat ze de mogelijkheid van zulke acties bespreken. In de meest extreme gevallen is er sprake van rechtse militanten die voorbereidingen treffen voor geweld, zoals het oefenen met vuurwapens en explosieven of het bespreken van potentiële doelwitten. Om gepast te kunnen optreden, heeft de VSSE inlichtingen over dergelijke voorbereidingen gedeeld met andere veiligheidsdiensten. Toch bleef ons land tot nog toe gespaard van aanslagen met dodelijke slachtoffers.

Ook in België gaat de voornaamste dreiging uit van zogenaamde *'lone actors'* die op eigen houtje radicaliseren en plannen beramen voor gewelddadige acties.

RADICALISERING

Die trend naar radicalisering en het vergoelijken of zelfs toejuichen van geweld doet zich voor binnen alle stromingen van het rechts-extremistische spectrum in ons land. Extreemrechts heeft minder schroom om naar buiten te treden.

Kringen rond **neonazi's en skinheads** zijn actiever dan voorgaande jaren: neonazi-concerten in België trekken een ruimer en internationaler publiek aan. Nazistische groupuscules trekken vaker de straat op om hun ongenoegen te uiten over de parlementaire democratie en

« De VSSE stelt vast dat sommige extreemrechtse kringen dreigen met gewelddadige acties of de mogelijkheid van zulke acties bespreken »

deinzen er steeds minder voor terug om uiting te geven aan hun ideologie, tot in het gevangen- en doorgangskamp van het Fort van Breendonk toe.

Ook binnen het **anti-islam en anti-asielactivisme** verhardt de toon. Dit zijn nog steeds de thema's die extreemrechts het meest beroeren. Betogingen tegen nieuwe asielcentra of moskeeën volgen elkaar op, waarbij extreemrechtse activisten en rechtse populistten de onrust oppoken bij angstige buurtbewoners. Het ongenoegen bij deze groeperingen die het licht zagen na de vluchtelingencrisis van 2015-2016 richt zich bovendien niet meer uitsluitend tegen moslims of vluchtelingen, maar in toenemende mate ook tegen politici, die worden aanzien als *'volksverraders'*, of tegen de *'linkse leugenpers'*. In enkele zeldzame gevallen dreigen extreemrechtse groeperingen ook met gewelddadige acties tegen doelwitten uit de moslimgemeenschap, asielcentra of politici.

De radicalisering en de cultuur van geweld is ook waarneembaar bij extreemrechtse **identitaire bewegingen**. Er wordt een toenemend belang gehecht aan fysieke paraatheid, weerbaarheid of de beschikbaarheid van vuurwapens.

IDEOLOGISCHE HOEKSTENEN

De verschillende stromingen binnen extreemrechts in België hebben meer met elkaar gemeen dan op het eerste gezicht zou lijken. De salonfähige identitaire aanhangers van *Alt-right* en de getatoeëerde skinheads van rabi-ate nazigroeperingen delen enkele gemeenschappelijke ideologische hoekstenen.

- *The Great Replacement of Le Grand Remplacement*. De titel van het zogenaamde manifest van Brenton Tarrant verwijst naar de theorie van Renaud Camus, de huisideoloog van radicaal en extreemrechts. Camus waarschuwt voor wat hij ziet als een nakende 'omvolking' van het Westen. Zijn ideeën circuleren op grote schaal in rechtse kringen. De ene strekking ziet er een duister, georkestreerd joods of liberaal-kapitalistisch complot in, de ander een natuurlijk fenomeen te wijten aan geboortecijfers en immigratie. De vrees leeft dat de 'oorspronkelijke' bevolking eerder vroeg dan laat vervangen zal worden door mensen met een andere huidskleur, een andere religie of een ander ras. In die zin is de vrees voor 'omvolking' een problematiek met een zekere urgentie.
- *Accelerationism*. Binnen extreemrechts leeft de idee dat er snel gehandeld moet worden om het tij te keren. Een burgeroorlog, godsdienstoorlog of rassenoorlog is nakend. Op dit ogenblik zou de 'oorspronkelijke' (lees: blanke) bevolking het bij zo'n confrontatie misschien nog kunnen halen. Over enkele jaren is het zwaartepunt van de bevolking gekanteld, zo vreest men in radicaal rechtse kringen. De invloedrijke Amerikaanse nazi-ideoloog James Mason verkondigt daarom dat rechts dat nakende conflict moet versnellen door aanslagen te plegen en chaos te zaaien.

Flarden van beide ideologische hoekstenen zijn bijzonder wijd verspreid onder de adepten van het rechts-extremistische gedachtegoed: het idee dat het 'eigen volk'

wordt verdrongen, het idee dat er eerder vroeg dan laat geweld nodig zal zijn om het tij te keren. Het is die cocktail van ideeën die een omgeving kan creëren waarin geweld wordt gezien als een gerechtvaardigd instrument.

HATE SPEECH

De dreiging van extreemrechts in België is veel breder dan het gevaar van ideologisch geïnspireerd geweld. Er gaat zonder enige twijfel ook een dreiging uit van haatpredikers en de alsmaar toenemende stroom van extreemrechtse hate speech van zogenaamde 'keyboard warriors'. Steeds meer remmingen lijken weg te vallen. Wat de ene dag een provocatie was, is de andere dag haast mainstream. De uitspraken van de haatpredikers op sociale media scheppen een context waarin enkelingen naar de wapens grijpen. In die zin is het tekenend dat de gewelddadige actie van Brenton Tarrant stoelt op de ideologische onderbouw van de identitaire beweging, die een tijdlang werd beschouwd als de 'fatsoenlijke' variant van extreemrechts.

De VSSE heeft het voorbije jaar in nauwe samenwerking met haar binnen- en buitenlandse partners meer capaciteit uitgetrokken voor de monitoring van extreemrechtse haatpropagandisten.

« Bij extreemrechtse identitaire bewegingen wordt een toenemend belang gehecht aan fysieke paraatheid, weerbaarheid of de beschikbaarheid van vuurwapens »

VUURWAPENS

De Veiligheid van de Staat merkt al enkele jaren een tendens op bij extreemrechts om zich te bewapenen. Soms illegaal, soms legaal. Leden van rechts-extremistische groeperingen worden opgeroepen om zich aan te sluiten bij schietclubs en een wapenvergunning aan te vragen. Die trend tot bewapening past in het kader van de voorbereiding op de onafwendbaar geachte conflicten tussen religies, rassen of volkeren die er volgens extreemrechtse ideologen zit aan te komen. In sommige extremere gevallen reizen extreemrechtse militanten ook naar het buitenland om al dan niet ideologisch geïnspireerde trainingen te volgen met vuurwapens. Het circuleren van (legale) vuurwapens in rechts-extremistische kringen is een trend die de VSSE ernstige zorgen baart. Waar mogelijk worden stappen gezet om wapenvergunningen te laten intrekken. —■

Strijd tegen inmenging en spionage

DE VSSE ZET IN OP BEWUSTMAKINGSCAMPAGNES

Om inmenging door vreemde mogendheden te bestrijden, organiseerde de VSSE in 2019 tal van sensibiliseringsbriefings.

POTENTIËLE ONLINE INMENGING TIJDENS DE VERKIEZINGEN

Inmenging wordt omschreven als de poging om beslissingsprocessen via ongeoorloofde, bedrieglijke of clandestiene middelen te beïnvloeden en kan diverse vormen aannemen. Het fenomeen dat binnen de VSSE wordt opgevolgd door het departement contraspionage, kwam de jongste jaren vooral in beeld tijdens de Amerikaanse (2016) en de Franse (2017) presidentsverkiezingen. Buitenlandse grootmachten slaagden erin om politieke informatie te stelen en gevoelige – soms zelfs vervalste mails – naar buiten te brengen in een poging om de verkiezingen te beïnvloeden. Ook de sociale media werden ingezet: anonieme profielen, geautomatiseerde bots en zogenaamde *troll-accounts* werden ingeschakeld om *fake news* en desinformatie te verspreiden, maatschappelijke frictie te veroorzaken en het vertrouwen in de overheid en de media te ondermijnen. De Amerikaanse inlichtingendiensten concludeerden dat Rusland wel degelijk geprobeerd had om de presidentsverkiezingen te beïnvloeden. Toch bleek het onmogelijk om de concrete impact op de verkiezingsuitslag in te schatten.

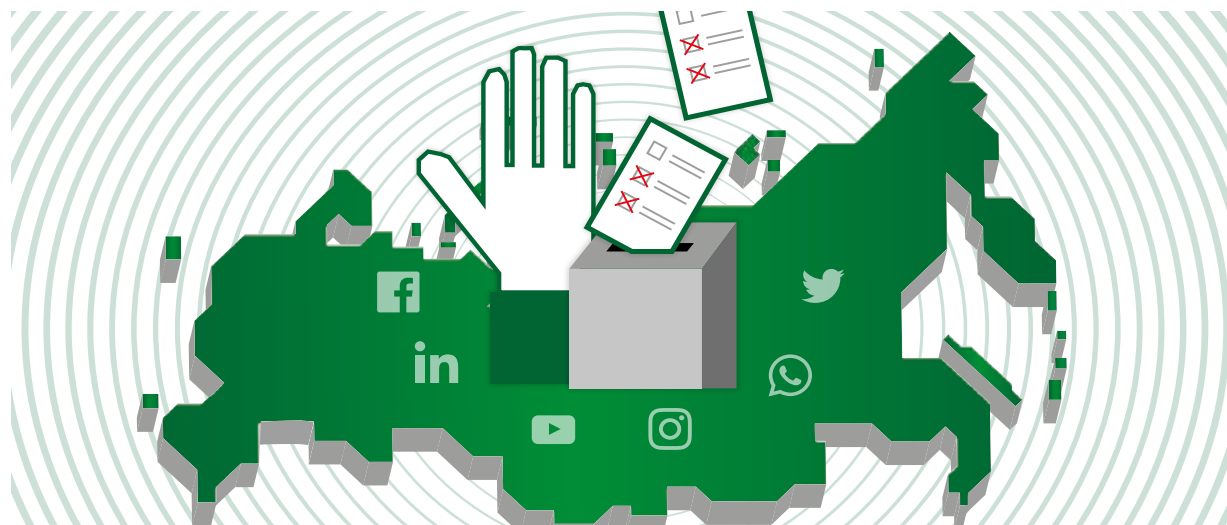
In eigen land trokken de federale, de regionale en de Europese verkiezingen van mei 2019 de aandacht van de VSSE. Samen met haar militaire zusterdienst, de ADIV, gaf de dienst aan de politieke partijen een sensibiliseringsbriefing met concrete veiligheidsaan-

bevelingen over mogelijke risicofactoren en gevolgen van inmenging door buitenlandse grootmachten. Ook de Belgische media werden gesensibiliseerd. Een Russische desinformatiecampagne van eind maart 2019 ontmaskerden ze zeer snel als *fake news*. In de berichtgeving werden de Belgische en de Franse inlichtingendiensten ervan beschuldigd in Syrië chemische aanvallen te hebben georkestreerd. Het doel van het *fake news* zou geweest zijn het Syrische regime daarvan te beschuldigen.

De VSSE nam ook deel aan een PANO-reportage van de VRT gewijd aan de mogelijke Russische online inmenging tijdens de verkiezingen. Samen met de ADIV en het Centrum voor Cybersecurity België (CCB) publiceerde de VSSE bovendien een gids 'Veilig online tij-

dens de verkiezingscampagne'. De focus lag op het voorkomen van technische dreigingen zoals cyberaanvallen, hacking, etc.

Bewustmaking op zich volstaat echter niet. Als hoofdzetel van de NAVO en de EU blijft België immers een belangrijk doelwit voor strategische rivalen. Sommige landen grijpen politiek gevoelige thema's zoals migratie of onveiligheid immers aan om via polariserende en populistische berichten op sociale media, bevolkingsgroepen tegen elkaar op te zetten en hen op die manier vatbaar te maken voor populistische boodschappen. De opvolging samen met binnenlandse en Europese partners werd dan ook doorgetrokken tot de dag van de verkiezingen.

Ondanks het feit dat buitenlandse mogelijkheden regelmatig trachten de (Belgische) publieke opinie te beïnvloeden, kon de VSSE in verband met de verkiesingen van mei 2019 geen spoor detecteren van groot-schalige inmengingsactiviteiten. Er was geen sprake van duidelijk grote, gecoördineerde campagnes, maar waakzaamheid blijft geboden.

UNIVERSITEITEN EN INTERNATIONALE SAMENWERKING

Universiteiten zijn essentieel voor het wetenschappelijk en economisch potentieel van ons land. Een deel van onze welvaart wordt er gecreëerd en hun onderzoek draagt bij tot innovaties en nieuwe ontwikkelingen. Universiteiten staan doorgaans open voor internationale samenwerking, wat alleen maar kan worden toegejuicht. Maar deze openheid is niet zonder risico. Ook andere actoren zijn zich bewust van de kennis die aan onze universiteiten te rapen valt. De VSSE heeft een sensibiliseringsprogramma opgezet om de academische wereld in ons land te helpen hun potentieel voor wetenschappelijk onderzoek beter te beschermen.

Een van de problemen situeert zich in het domein van *dual use*-onderzoek: het wetenschappelijk onderzoek dat zowel kan leiden tot civiele als tot militaire toepassingen. In het algemeen geldt dat *dual use*-goederen die worden uitgevoerd, gebonden zijn aan een wettelijke controle en dat er licenties vereist zijn. Bij wetenschappelijk onderzoek in *dual use*-domeinen bevinden we ons echter in een grijze zone. Vaak vindt strikt genomen geen fysieke export plaats en daar maken sommige landen handig gebruik van om de *dual use*-wetgeving te omzeilen. Studenten van militaire onderzoeksinstituten, zoals het Chinese *National University of Defense Technology*, worden uitgestuurd naar verschillende westerse landen waaronder België, waar ze kennis verwerven die essentieel is voor bepaalde militaire ontwikkelingen. De kennis die ze er

opdoen, nemen ze mee naar het leger in hun thuisland. Aan de Belgische universiteiten zijn momenteel enkele tientallen van deze militaire studenten actief.

VERLIES VAN INTELLECTUELE EIGENDOM

Internationale samenwerking houdt ook het risico in dat intellectuele eigendom verloren gaat. Sommige landen moedigen hun studenten en onderzoekers in het buitenland aan om zo veel mogelijk kennis en knowhow naar het thuisland terug te brengen. Dat gebeurt helaas niet altijd op een even transparante manier. Om deze *brain gain* te organiseren, zetten sommige landen zoals de Volksrepubliek China talentenprogramma's op. De deelname van onderzoekers aan zo'n talentenprogramma gaat soms gepaard met diefstal van intellectuele eigendom en economische spionage. Zo zijn in de Verenigde Staten onderzoekers betrapt die illegaal stalen van kankermedicijnen en andere blauwdrukken van vliegtuigonderdelen naar hun land van herkomst hebben meegenomen. Deelnemers aan dergelijke talentenprogramma's zijn ook actief aan de Belgische universiteiten. Het feit dat op die manier intellectuele eigendom verloren gaat, heeft gevolgen voor de financiering van het wetenschappelijk onderzoek in ons land. Wanneer een bepaalde technologische innovatie niet gevaloriseerd kan worden, loopt de universiteit immers inkomsten mis.

« De VSSE sensibiliseert de universiteiten om hun weerbaarheid tegen spionage en inmenging te vergroten »

ETHISCHE RISICO'S

Internationale samenwerking met universiteiten en onderzoeksinstituten uit niet-democratische landen houdt ook ethische risico's in. Van sommige landen is bekend dat ze onderzoekers die hun land bekritisieren, hard aanpakken. Belgische universiteiten die samenwerken met collega's uit dergelijke landen, moeten erover waken dat de academische vrijheid in ons land gewaarborgd blijft.

Wetenschappelijke samenwerking kan ook een dreiging voor de mensenrechten inhouden. Totalitaire controle gebeurt immers steeds vaker met behulp van technologie. Onderzoek naar dergelijke technologie zou een versterking van de totalitaire controle op de eigen bevolking kunnen beogen. Denk maar aan *big data*-toepassingen zoals onder meer China ze kent.

Ten slotte proberen sommige landen hun eigen gevoeligheden en conflicten rond bijvoorbeeld etnische minderheden te exporteren naar ons land.

De VSSE sensibiliseert de universiteiten om hen te wijzen op al deze risico's, zodat ze maatregelen kunnen treffen die hen toelaten om internationalisering te promoten, maar ook om hun eigen belangen te beschermen en hun weerbaarheid tegen spionage en inmenging te vergroten.

PUBLICATIES & BROCHURES

Behalve de universiteiten wil de VSSE met haar sensibiliseringsacties ook een breder publiek bereiken. De eerste stap om een maatschappij te wapenen tegen een spionage- of inmengingsdreiging is bewustmaking. Spionage is immers geen fenomeen dat samen met de Koude Oorlog verdwenen is. Deze dreiging blijft actueel en pertinent. Door het fenomeen te (h)erkennen en te begrijpen, is de eerste stap gezet om het te bestrijden. Vandaar de publicatie van de brochure *'Spionage: wordt u geveiseerd?'* met enkele indicatoren en risicofactoren rond deze dreiging.

Het risico op spionage is hoger bij reizen naar het buitenland. De reiziger is immers kwetsbaar: hij verplaatst zich met gegevens op zak die mogelijk gevoelig zijn en is zich niet altijd bewust van de risico's. Voor de reiziger zowel als voor zijn organisatie kan gegevensverlies of -diefstal behoorlijk wat schade berokkenen. In de brochure *'Travel Security. Hoe uw gegevens beschermen in het buitenland'* krijgt de lezer adviezen en tips voor elke fase van de reis: vóór het vertrek, tijdens de reis en bij de

terugkeer. Afhankelijk van de risico's die hij loopt, werden drie niveaus van beschermingsmaatregelen aangeboden. Zeker wanneer de reiziger gevoelige gegevens bij heeft en/of zich verplaatst naar landen buiten de EU met sterke inlichtingendiensten, wordt de hoogste graad van beveiliging aangeraden.

De brochure vormt een onderdeel van een sensibiliseringsmodule die gericht is aan beleidsmakers, overheidsdiensten en strategisch relevante bedrijven. Er werd een informatiesessie georganiseerd voor de deelnemers van de prinselijke economische missie in het najaar van 2019 naar China. Deze heeft haar impact kennelijk niet gemist.

VEILIGHEID VAN 5G-NETWERKEN

In 2019 was er veel te doen rond de veiligheid van 5G. 5G houdt heel wat beloftes in: van chirurgie op afstand over zelfrijdende wagens tot razendsnel films downloaden. Los van de opportuniteiten gaan er met deze ontwikkeling ook risico's gepaard. De VSSE heeft in 2019 in samenwerking met partnerdiensten de mogelijke gevaren ervan onderzocht en heeft input geleverd voor Belgische en Europese risicoanalyses.

Er zijn de technische risico's: de vraag bijvoorbeeld of de apparatuur goed werkt. Maar ook de (geo)strategische aspecten zoals de vraag of de leveranciers van de apparatuur betrouwbaar zijn, moeten in kaart worden gebracht om tot een volwaardige inschatting te kunnen komen. Bepaalde karakteristieken van het land waarvan de leverancier afkomstig is, moeten daarbij in rekening worden gebracht. Het gaat dan onder meer over het democratische karakter van het land en de vraag of de rechtsstaat wordt gerespecteerd. Hebben de staat of de inlichtingendiensten een grote greep op

de bedrijven? Voert het land een offensief cyberbeleid? Het doel is niet een *smoking gun* te vinden, met andere woorden, een technisch bewijs van spionage. De vraag is of er sprake is van een *loaded gun* - een onaanvaardbare dreiging die uitgaat van onbetrouwbare partners.

Vanuit deze geostrategische invalshoek zijn er drie grote dreigingen:

- ten eerste is er het risico op **spionage**. Technische spionage door misbruik van de 5G-infrastructuur zal ongeziene mogelijkheden bieden: een gevaar voor de bescherming van overheidsgegevens en bedrijfsgeheimen, de privacy van de burgers en de bescherming van de kritieke infrastructuur.
- een tweede gevaar is het verlies van **strategische onafhankelijkheid**. Dit betekent dat voor alle sectoren die van 5G afhankelijk zijn, de aan/uit-knop zich in een derde land bevindt. Met deze knop kan niet alleen de goede werking van de telecommunicatie verhinderd worden, maar ook alles wat 5G-afhankelijk is zoals mobiliteit, industrie, energievoorziening,...
- het derde risico hangt hier nauw mee samen: **politieke chantage**. Het kan dan bijvoorbeeld gaan om dreigementen dat bepaalde investeringen zullen worden teruggeschroefd, wanneer ons land zich te kritisch opstelt ten aanzien van de mensenrechten in het land van de leverancier.

Het is dan ook van het grootste belang een goede kijk te hebben op de actoren die zowel de potentiële intentie als de capaciteit hebben om misbruik te maken van 5G-telecom voor (geo)strategische doeleinden. ■

Opvolging van terroveroordeelden in de gevangenis

BLIJVENDE FOCUS OP VRIJGELATEN TERRORISMEGEDETINEERDEN

De aanslag door Usman KHAN op London Bridge in november 2019 herinnert ons nogmaals aan de noodzaak om het vrijlaten van terrorismegebetineerden nauwgezet op te volgen.

Usman KHAN, veroordeeld voor islamistisch terrorisme in 2012, werd voorwaardelijk vrijgelaten uit de gevangenis en richtte zich in november 2019 uitgerend tegen degenen die hem wilden herintegreren in de samenleving: vrijwilligers van de universiteit van Cambridge die zich belangeloos inzetten voor de rehabilitatie van gedetineerden.

Khan is geen alleenstaand geval. Net zoals andere Europese landen, wordt ook België geconfronteerd met tal van uitdagingen die gepaard gaan met de opsluiting en de vrijlating van terrorismegebetineerden. Deze situatie vloeit voort uit het feit dat terrorisme strafrechtelijk wordt aangepakt en dat ook het afreizen naar Syrië en Irak vanuit jihadistisch oogpunt strafbaar wordt gesteld.

Voor de VSSE betekent dit een toenemende aandacht voor vrijgestelde terrorismegebetineerden.

De gevangenisstraffen van drie tot vijf jaar zijn immers uitgezeten en de veroordeelden keren terug naar de maatschappij. In 2019 werden uit de Belgische gevangnissen zeven individuen vrijgelaten die een straf hebben uitgezeten wegen terrorisme gelieerd aan de Syrische burgeroorlog.

De Veiligheid van de Staat speelt een rol bij de opvolging van deze terrorismegebetineerden, die start van bij de aanvang van de gevangenisstraf. Dat doet ze in nauwe samenwerking met de partnerdiensten, meer bepaald het directoraat-generaal Penitentiaire Inrichtingen (DG EPI). Uitwisseling van informatie is cruciaal en elkeen werkt

daarbij vanuit zijn eigen finaliteit: de strafuitvoering is in handen van DG EPI ; de gemeenschappen en gewesten staan in voor reïntegratie en de VSSE ; OCAD en de politiediensten werken rond de veiligheidsaspecten.

Voor deze laatste diensten vormt de vrijlating een sleutelmoment. De gevangenisstraf op zich is belangrijk om de publieke veiligheid te waarborgen en de samenleving te beschermen tegen potentieel gevaarlijke individuen. Bij de vrijlating van een terrorismegebetineerde valt deze relatieve zekerheid echter weg.

Voor sommige teruggekeerde Syriëstrijders blijkt tijdens hun detentie dat ze de ideologie van Islamitische Staat niet langer aanhangen. Andere geven echter blijk dat ze het radicale gedachtegoed nog steeds genegen zijn.

Het is een uiterst moeilijke oefening voor de diensten om deze inschatting correct te maken op het moment van vrijlating. Enkele weken voor de definitieve vrijlating bezorgt de VSSE haar partners een overzichtsnota met betrekking tot het parcours van de betrokken terrorismegebetineerde.

LOCAL TASKFORCES

De nota's van de VSSE met betrekking tot de zeven in 2019 vrijgelaten terrorismegebetineerden, werden één voor één besproken op de bevoegde *Local Taskforce* (LTF), het overlegplatform waarbij alle veiligheidsdiensten betrokken zijn. Op de LTF wordt concreet beslist over de opvolging na de vrijlating uit de gevangenis: de risico-inschatting van de gedetineerde wordt ingeschat en

de maatregelen worden geval per geval aangepast. Sommigen zullen eerder gebaat zijn bij een socio-preventieve begeleiding (werk, scholing, huisvesting, ...), terwijl anderen opgevolgd zullen worden met intrusieve, wettelijke maatregelen.

Uiteraard bestaat het nulrisico niet. De zeven vrijgelaten Syriëstrijders vormen bovendien slechts een kleine minderheid van het totaal aantal gedetineerden die in 2019 vrijkwamen. Daarbij komt dat er zich in de Belgische gevangnissen ook andere fenomenen van radicalisering voordoen, zoals dat ook in andere Europese landen het geval is. Soms gaat er zelfs een grotere dreiging uit van individuen die niet gekend zijn voor terrorisme, maar die wel radicaliseerden tijdens hun verblijf in de gevangenis.

De VSSE laat zich in haar activiteiten dan ook niet uitsluitend leiden door de gerechtelijke antecedenten van een individu. In 2020 blijft de opvolging in de gevangnissen een prioriteit voor onze dienst. —■

EEN RELATIE OP GESPANNEN VOET?

2019 kende een opvallende stijging van het aantal aanvragen om, op basis van de Wet op de Openbaarheid van Bestuur, documenten van de Veiligheid van de Staat te kunnen inkijken.

Het raadplegen van bestuursdocumenten is sinds 1995 een grondwettelijk recht. Concreet betekende dat een fundamentele ommekeer: openbaarheid is sindsdien het principe, geheimhouding de uitzondering. Dit recht geeft aan elke burger de mogelijkheid om bestuursdocumenten in te kijken, er uitleg over te vragen of er een kopie van te verkrijgen.

De mogelijkheid tot raadpleging is een subjectief recht waarbij de burger de macht krijgt om inzage en/of een kopie te vragen van een bestuursdocument. Het is een vorm van rechtsbescherming tegen de overheid, die de participatie van de burger aan het bestuur op die manier bevordert. In dezelfde zin is het bestuur zich ervan bewust, dat de burger over zijn

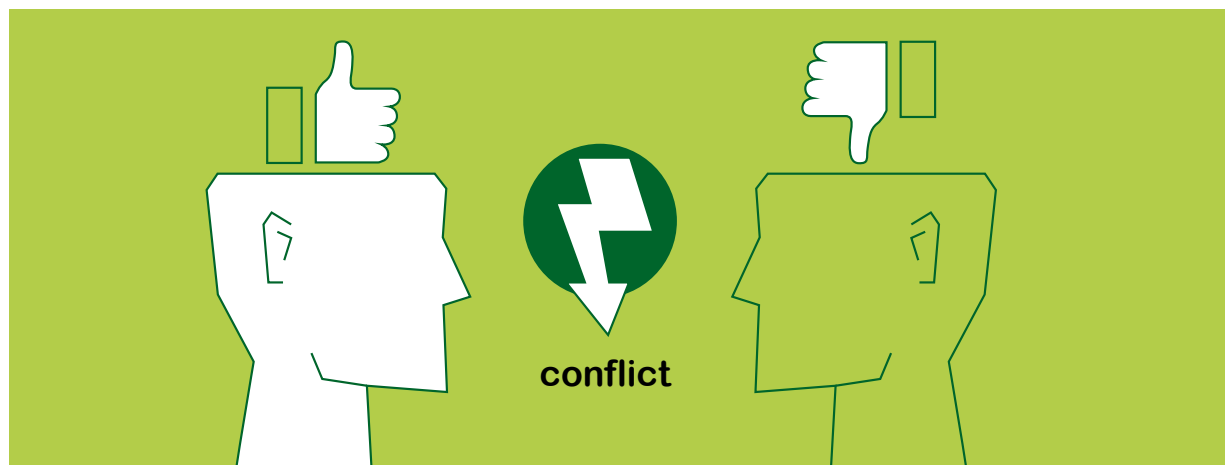
schouder kan meekijken. Het bestuur heeft er dus alle baat bij om zijn taken zo goed mogelijk uit te voeren. Bovendien kan het bestuur op die manier laten zien dat ze goed werk leveren. Dat kan het vertrouwen tussen de burger en het bestuur enkel ten goede komen. In de ideale wereld is de overheid een glazen huis waar de burger doorheen kijkt en waar hij actief bij betrokken is.

De Veiligheid van de Staat, die waakt over de democratische orde en de rechtstaat, ondersteunt deze principes volmondig. Dit mag evenwel niet ten koste gaan van het goede functioneren van de dienst. Het mag met andere woorden de veiligheid of de beschermde belangen van de staat niet in gevaar brengen.

« De VSSE streeft ernaar documenten niet nodeloos te classificeren »

TEGENGESTELDE BELANGEN

De Veiligheid van de Staat verzamelt en verwerkt inlichtingen met het oog op de bescherming van de veiligheid van het land, van het voortbestaan van de democratische en grondwettelijke orde, de internationale betrekkingen en het wetenschappelijk of economisch potentieel. De dienst kan deze opdracht, die hem door de wet werd toevertrouwd, maar efficiënt uitvoeren voor zover hij kan werken binnen een zeker kader van geheimhouding. Concreet betekent dit dat de inzage van een document waarover de Veiligheid van de Staat beschikt, en/of het verstrekken van een kopie ervan, een menselijke bron of een agent in gevaar kan brengen of een lopend inlichtingenonderzoek kan ondermijnen. Het belang van de openbaarheid kan bijgevolg strijdig zijn met andere fundamentele belangen. Met andere woorden: de bescherming van deze fundamentele belangen kan een beperking van de openbaarheid rechtvaardigen.

De wet van 11 april 1994 betreffende de openbaarheid van bestuur somt de redenen op om de aanvraag tot inzage en/of kopie te kunnen weigeren. Om te beslissen of met een aanvraag kan worden ingestemd, moet eerst een afweging worden gemaakt tussen het belang van de openbaarheid en het belang dat moet beschermd worden, bijvoorbeeld een geheimhoudingsverplichting of de bescherming van de persoonlijke levenssfeer. Wanneer er beslist wordt om een aanvraag te weigeren, moet de weigering zeer concreet en pertinent gemotiveerd worden. Wanneer dat niet het geval is, kan de Raad van State deze beslissing vernietigen.

CLASSIFICATIE

Een weigeringsbeslissing motiveren, is evenwel niet evident. Een deel van de informatie die de Veiligheid van de Staat inzamelt en verwerkt, is geclassificeerd (Wet van 11 december 1998 betreffende de classificatie en de veiligheidsmachtigingen, veiligheidsattesten en veiligheidsadviezen). Dat houdt in dat deze informatie wordt afgeschermd. Enkel personen die beschikken over een veiligheidsmachtiging van minstens hetzelfde classificatieniveau als dat van de geclassificeerde informatie kunnen er toegang toe krijgen, en dat voor zover ze de gegevens nodig hebben om hun opdrachten uit te oefenen. Overeenkomstig de wet, classificeert de Veiligheid van de Staat niet meer dan nodig, wel integendeel: de dienst streeft ernaar om niet te classificeren wanneer het niet hoeft.

Maar door de classificatie moeten we er wel rekening mee houden, dat de VSSE niet voor elke weigeringsbeslissing in staat is om gedetailleerd uit de doeken te doen waarom ze het openbaar maken van een document moet weigeren. In het kader van haar opdrachten moet de Veiligheid van de Staat immers haar bronnen, haar werkwijze ('modus operandi') en

« De VSSE is niet in de mogelijkheid voor elke weigeringsbeslissing gedetailleerd uit te leggen, waarom ze het openbaar maken van een document moet weigeren »

haar actuele kennis over een onderzoek geheim houden (Wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten). De VSSE is bovendien, op basis van de wet (Wet 29 juli 1991 betreffende de uitdrukkelijke motivering van de bestuurshandelingen) niet verplicht om formeel te motiveren wanneer dit de veiligheid van ons land in het gedrang zou brengen, de openbare orde zou verstoren of wanneer dit afbreuk zou kunnen doen aan de bepalingen inzake de geheimhoudingsplicht.

Is dat een pleidooi om de Veiligheid van de Staat tot een ivoren toren te maken? Zeker niet. Maar een glazen huis kan evenmin het streefdoel zijn van een inlichtingendienst. Anders kan hij zijn wettelijke taak niet op een efficiënte en discrete wijze uitoefenen. Het Vast Comité I, dat belast is met de controle op de activiteiten en de werking van de Belgische inlichtingen- en veiligheidsdiensten, waakt er overigens over dat de Veiligheid van de Staat het wettelijk kader waarbinnen de dienst werkt, op een correcte wijze naleeft.

HET BELGIAN INTELLIGENCE STUDIES CENTRE SLAAT DE VLEUGELS UIT

Het Belgian Intelligence Studies Centre (BISC) kreeg in 2019 een aantal nieuwe partners en verleende haar steun aan verschillende buitenlandse colloquia.

Het BISC, opgericht in 2010 en voorgezeten door de voormalige voorzitter van het Vast Comité I, Guy Rapaille, is uitgegroeid tot een autonome instantie die operationeel gedragen wordt door de Universiteit Gent. Ze wil de zogenaamd 'geheimzinnige' wereld van het inlichtingenwerk toegankelijk maken voor het bredere publiek, met haar partners een wederzijds positieve relatie uitbouwen en zorgen voor een groeiend wederzijds begrip. Als Leitmotiv kan de Ottomaanse rechter, ethicus en auteur Kinalizâde Ali Çelebi (1511-1572) geciteerd worden: 'Ware vriendschap betekent naar het werk van een vriend kijken met de ogen van een vijand'.

Tot de vaste partners van het BISC behoren verschillende universiteiten. Het gaat om de Universiteit Gent (UGent), de Université de Liège (ULiège), de Université Catholique de Louvain (UCLouvain), de Vrije Universiteit Brussel (VUB), de Koninklijke Militaire School (KMS). De partners uit de praktijkwereld zijn de VSSE, de ADIV, het Vast Comité I, het OCAD, de Inlichtingen en Veiligheidsschool (IVS) en de Private Veiligheidszorg. In 2019 werd verdere uitbreiding gezocht met de BIM-Commissie, het Nationaal Crisiscentrum (NCCN) en de Universiteit Antwerpen (UAntwerpen). De drie instanties reageerden enthousiast en gingen onmiddellijk op het aanbod in.

Ook op internationaal niveau werden banden ontwikkeld met een groep ondersteunende correspondenten. Het gaat om universiteiten in het Verenigd Koninkrijk (Oxford, King's College London), Nederland (Amsterdam, Utrecht, Leiden, Nyenrode), Frankrijk (Paris Descartes, Paris Sorbonne, Lille), Slovenië (UMaribor), Kroatië (UZagreb), Spanje (UMadrid Carlos III), Verenigde Staten (The Cooper Union), Oostenrijk (UGraz). Daarnaast zijn er de homologe initiatieven zoals het Egmont Instituut, de Netherlands Intelligence Studies Association (NISA), het Hybrid Warfare Research Institute (HWRI), het Research Institute for European and American Studies (RIEAS), het Austrian Center for Intelligence, Propaganda and Security Studies (ACIPSS)... In België is RUSRA-KUIAD, de Koninklijke Unie der Inlichtings- en Actie Diensten (WOII) een preferentiële partner.

STUDIEDAGEN EN COLLOQUIA

Het BISC organiseert jaarlijks minstens twee **studiedagen** rond thema's die kaderen in het concept van de inlichtingenstudies, onderwerpen die met andere woorden verband houden met het historisch, het juridisch, het functionerings- en/of het sociaal-wetenschappelijk en bestuurlijk kader van de nationale en internationale inlichtingen- en veiligheidsdiensten.

In 2019 vonden drie colloquia plaats met de volgende thema's:

- 'Als we het vergeten, gebeurt het dan opnieuw? Radicalisering, burgerschapszin en onderwijs' in het Fort van Breendonk (31 januari 2019);
- 'Forgotten threats, part 1: Espionage' in de Kamer van Volksvertegenwoordigers (17 mei 2019);
- 'Vergeten dreigingen, deel 2: schadelijke sektarische organisaties', in 'Het Pand' van de UGent (29 november 2019).

De eerste studiedag verliep in een partnerschap tussen het BISC, het Nationaal Memoriaal Fort van Breendonk en RUSRA-KUIAD. Het doelpubliek was de onderwijssector. Met 120 deelnemers was de opkomst bijzonder groot.

Het BISC publiceert geregeld ook de 'Cahiers Inlichtingenstudies – Cahiers d'études du renseignement'. Er worden artikels in opgenomen in de nationale talen – Nederlands, Frans en Duits - alsook in het Engels. Momenteel staat de teller op tien cahiers. Studenten die een opgemerkte masterverhandeling rond het inlichtingenwerk schreven, wordt de kans geboden om in de Cahiers een eerste artikel te publiceren.

In 2019 werd in de reeks 'Wetboeken op maat' het boek 'Inlichtingen en veiligheid / Renseignement et sécurité' gepubliceerd. (Luk Burgelman, Marc Cools, Veerle Pashley; Wetboeken op maat. Inlichtingen en veiligheid. Renseignement et sécurité. Brussel, 2019, Larcier, 214 p.).

Na de **boeken** die in 2015 werden uitgegeven, het 'Gedenkboek Inlichtings- en Actie Agenten' en '1915-2015, het verhaal van de Belgische militaire inlichtingen- en veiligheidsdienst', zijn twee nieuwe boeken in de maak. Een eerste is een studie over het OCAD, geschreven door een gemengde redactie (met redacteurs van het BISC en redacteurs van het OCAD). Daarnaast schrijven auteurs van het BISC, de universiteiten en RUSRA-KUIAD samen aan een boek rond 'herinneren' en de 'plicht van herinnering'. Ze leggen de band tussen de bedreiging voor de democratie tijdens WOII, vandaag en morgen.

ONDERZOEK NAAR TWEDE WERELDOORLOG BOOMT

De voorbije jaren konden we een toegenomen belangstelling vaststellen voor het inlichtingenwerk tijdens de Tweede Wereldoorlog. De interesse ging zowel uit van voormalige Inlichtingen en Actie Agenten (IAA) en hun familieleden als van onderzoekers, lokale historici, overheden... De VSSE verleende haar steun bij de realisatie van een aantal studies en boeken.

We werkten ook mee aan twee opmerkelijke projecten. Zo was er de voorbereiding door Canvas van de documentaire reeks 'Kinderen van het Verzet', waar een aantal namen werden gesuggereerd van kinderen van IAA die voor de voorbereidende interviews in aanmerking kwamen.

Het Stadsarchief van Antwerpen verricht onderzoek naar Antwerpenaren die als oorlogsslachtoffer omkwamen tijdens de Tweede Wereldoorlog. Het doel is de naam van

alle slachtoffers op een oorlogsmonument op te nemen. Op drie maanden tijd werden daartoe 947 erkende IAA-Inlichtingen en Actie Agenten door ons in kaart gebracht.

INTERNATIONAAL

In 2019 ondersteunde de dienst *Academic outreach & partnerships* driemaal internationale projecten. Het betrof de 11de 'International Spring Course: Crime Prevention Through Criminal Law & Security Studies' (10-14 maart 2019), een internationale post-graduaatopleiding aan het Inter University Centre te Dubrovnik. Voor de sessie 2019 bestond een partnerschap tussen de Universiteit Zagreb, het *Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht* (Freiburg) en de *DePaul University* (Chicago). Het thema was: 'New International Perspectives on Hate Crime'. De spreker van de VSSE werd gevraagd om vanuit een historische invalshoek de burgerlijke reactie tegen haatmisdaden te bespreken.

Het 4de 'Zagreb Security Forum' (15-16 maart 2019) wordt jaarlijks georganiseerd door de BISC-partner uit Kroatië, het *Hybrid Warfare Research Institute* (HWRI). Een zeer actuele dreiging werd er bestudeerd: 'Recognizing and facing emerging hybrid and cyber challenges – Making society and critical infrastructure resilient'.

De internationale conferentie 'Need to Know IX' (27-29 november 2019) vond plaats in Tallinn rond het thema 'Intelligence and Major Political Change'. Het werd gezamenlijk georganiseerd door het *International Institute for Defense and Security* (Estland), het *Institute of National Remembrance* (Polen), de *University of Southern Denmark*, *King's College London* en het *Norwegian Aviation Museum*. De VSSE zat het panel '1989: the Major Political Change' voor en leidde het in. De panelleden waren afkomstig van de *Bulgarian Academy of Sciences*, het *Ministry of Defence of the Czech Republic* en het *Genocide and Resistance Research Centre of Lithuania*.

Internationale samenwerking

ONONTBEERLIJKE SCHAKEL IN DE INLICHTINGENWERVING

De VSSE onderhoudt een breed netwerk van internationale contacten. Buitenlandse verbindingsofficieren komen geregeld over de vloer en er zijn persoonlijke contacten tussen de chefs van de inlichtingendiensten van partnerlanden.

Internationale contacten vormen een belangrijke bron van informatie voor de VSSE, die niet over een eigen netwerk van buitenlandse vertegenwoordigingen beschikt. Dit noopt haar tot het actief inzetten op *outreach* naar diensten die haar deze informatie wensen over te maken. Dit maakt dat de VSSE en haar medewerkers inzetten op talenkennis, interculturele omgang en relationele vaardigheden.

BREED NETWERK BINNEN EUROPA

De dienst Internationale Relaties van de Veiligheid van de Staat beheert op dagelijkse basis de contacten met een honderdtal buitenlandse inlichtingendiensten. Op jaarbasis krijgt de VSSE een 500-tal bezoeken van buitenlandse verbindingsofficieren die in Brussel of in de omliggende landen zijn gestationeerd.

De hoofdbrok van de contacten zijn Europees van aard en spelen zich af in zowel bilateraal als in multilateraal verband, zoals dat het geval is voor de *Counter Terrorist Group* (CTG) en het *Civil Intelligence Committee* (CIC) van de NATO.

Met de buurlanden van België streeft de VSSE naar een nauwere en intensere samenwerking. Om die te realiseren, heeft de dienst Internationale Relaties contactpersonen aangesteld voor Frankrijk, Luxemburg, Nederland, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk. De impact van de

Brexit op de bilaterale communicatie tussen de VSSE en de Britse diensten was in 2019 quasi nihil. Het domein van de inlichtingen valt immers buiten het Verdrag van Lissabon waar het Verenigd Koninkrijk is uitgestapt. Het politieke Brexit-dossier zal in 2020 evenwel nog evolueren.

VERDER DAN EUROPA

De VSSE onderhoudt ook een uitstekende relatie met de inlichtingendiensten van de Verenigde Staten en Canada.

Met Afrikaanse, Aziatische en Latijns-Amerikaanse diensten en met diensten uit het Midden-Oosten bestaan gestructureerde contacten, waarvan enkele ondersteund worden door een schriftelijke samenwerkingsovereenkomst. De internationale relaties tussen inlichtingendien-

« De internationale relaties tussen inlichtingendiensten spelen zich grotendeels af op basis van wederzijds vertrouwen »

In 2019 organiseerde de Dienst Internationale Relaties van de VSSE een reeks werkbezoeken van de Directie-generaal naar onder andere de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Nederland, Luxemburg en Zwitserland. Andersom werd een uiteenlopend aantal buitenlandse delegaties van wie een aantal op directieniveau door de VSSE ontvangen.

sten spelen zich grotendeels af op basis van wederzijds vertrouwen. Voor de informatie-uitwisseling hanteert de VSSE een richtlijn waarbij *rule of law* en respect voor de mensenrechten belangrijk zijn.

Vanuit het oogpunt van de contraspionage zijn de Europese instellingen van toenemend belang, hoofdzakelijk omdat de VSSE optreedt als gastlanddienst.

EENHEID VAN COMMANDO

In de nasleep van de Parlementaire Onderzoekscommissie Aanslagen 2016 plegen de Belgische veiligheidsspelers - de VSSE, de ADIV en de federale politie - regelmatig overleg om de benadering van buitenlandse diensten op elkaar af te stemmen.

Bevraging door de VSSE

DE PARTNERS BEOORDELEN ONS WERK

De VSSE onderzocht in 2019 de behoeften van haar partners en wil op basis van de resultaten haar producten en diensten zoals nota's, presentaties en adviezen verder afstemmen op hun verwachtingen.

Om haar diensten verder te professionaliseren, onderzocht de VSSE de verwachtingen van haar nationale partners ten aanzien van de Veiligheid van de Staat door middel van een vragenlijst. De VSSE hoopt hen op die manier een betere dienstverlening te kunnen aanbieden. 51 partners namen de tijd om te participeren aan deze kwalitatieve behoeftenbevraging.

GEEN 'BELGISCHE SPIONNENDIENST'

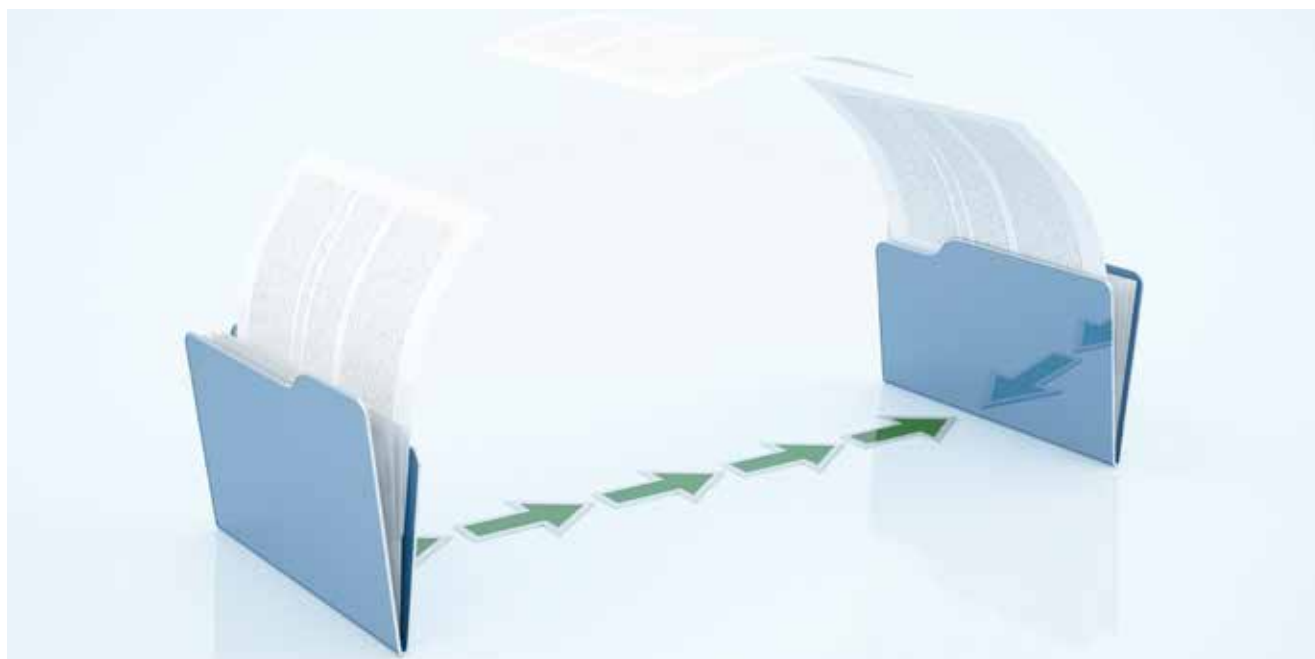
Eerste vaststelling: de perceptie die de ondervraagde partners hebben van de VSSE stemt doorgaans niet overeen met de manier waarop de media de dienst voorstellen. Het beeld van 'de Belgische spionnendienst' verschilt van de realiteit en voedt het mysterie

« Algemeen genomen zijn de partners eerder positief over de samenwerking »

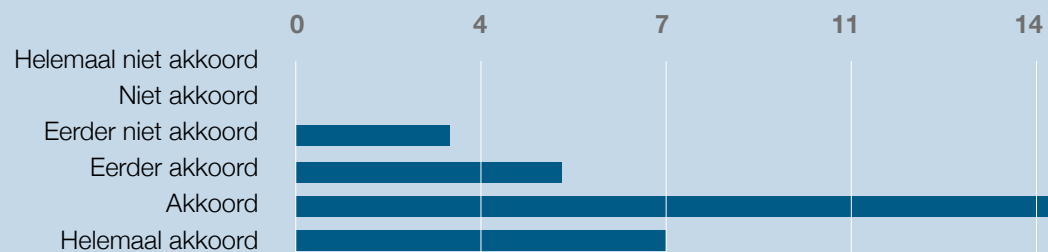
en allerlei fantasmen over de VSSE. Vaak verwijzen de partners naar een zekere 'mist' die de pers creëert rond de inlichtingendiensten.

De partners zelf staan algemeen genomen eerder positief, voornamelijk voor wat betreft de samenwerking met de VSSE. Het gaat dan meer bepaald over de bereikbaarheid, de toegankelijkheid, de reactiviteit en de flexibiliteit van de persoonlijke contacten. Die spelen een grote rol bij de tevredenheid over de relatie met de VSSE.

Ook de producten en diensten van de VSSE blijken relatief goed te beantwoorden aan de verwachtingen van de partners.

Vraag uit de enquête: 'De producten en diensten die ik van de VSSE ontvang, bevatten inlichtingen die bruikbaar zijn voor mijn organisatie.'

De VSSE kan haar dienstverlening echter nog verbeteren. Uit het onderzoek kwamen immers nieuwe behoeften, terechte verzoeken en nuttige suggesties naar voor, zoals onder meer:

- het aanstellen of behouden van een *single point of contact*
- het formaliseren of institutionaliseren van de samenwerking
- de vraag naar meer (veiligheid)briefings
- duidelijke richtlijnen voor het omgaan met en delen van geclassificeerde nota's
- de vraag naar meer structuur in de nota's
- ruimte voor meer fenomeenanalyses vanuit de VSSE.

De directie van de VSSE heeft de resultaten van het onderzoek en de werkpunten grondig doorgenomen en heeft ze omgezet in actiepunten die verder worden uitgewerkt door een interne werkgroep. Niet alle actiepunten kunnen meteen worden aangepakt, bijvoorbeeld omdat de capaciteit het niet altijd toelaat. Deze punten zijn opgenomen in het memorandum van de VSSE, de toekomstvisie van de dienst zeg maar (zie ook Voorwoord).

